

Opdrachten bij

Tekstanalyse

Wat teksten tot teksten maakt

door Henk Pander Maat

Birgit Bekker, Henk Pander Maat, Mirna Pit & Raoul Wijnands
OWI Nederlands, Afdeling Taalbeheersing, Universiteit Utrecht

INHOUDSOPGAVE

Opdrachten bij hoofdstuk 2	3
Opdrachten bij hoofdstuk 3	7
Opdrachten bij hoofdstuk 4	10
Opdrachten bij hoofdstuk 5	18
Opdrachten bij hoofdstuk 6	22
Opdrachten bij hoofdstuk 7	26
Opdrachten bij hoofdstuk 8	32
Opdrachten bij hoofdstuk 9	34
Opdrachten bij hoofdstuk 10	35
Literatuur	38
Meerkeuzetentamen: voorbeeldvragen	39
Bijlage tentamen: overzicht relaties	47
Antwoorden voorbeeldtentamen	50

Opdrachten bij hoofdstuk 2

DE TEKST: EEN REEKS TAALUITINGEN VAN ÉÉN ZENDER

Opdracht 1

Bepaal of de volgende werkwoorden taalhandelingen aanduiden. Gebruik daarbij twee criteria:

1. de bruikbaarheid van het werkwoord in een performatieve formule van de spreker;
2. de mogelijkheid om het werkwoord te gebruiken in een wedervraag die een hoorder kan stellen en die luidt: "moet ik dit (deze uiting) opvatten als een X?" (Hierbij is X een substantief dat is afgeleid van het taalhandelingswerkwoord, bijvoorbeeld met de uitgang *-ing, -erij*.)

- a. vinden
- b. afzeggen
- c. plagen
- d. verbieden
- e. beloven
- f. overtuigen

Je zult merken dat het eerste criterium iets strenger is dan het tweede. Als aan één van beide criteria voldaan wordt, geef dan enkele voorwaarden die gelden voor de situatie en de inhoud van de uiting.

Opdracht 2

Wat zijn de belangrijkste taalhandelingen van de onderstaande tekstfragmenten? Dat wil zeggen, wat 'doet' de foldertekst? Komt dat overeen met de taalhandelingen van de individuele zinnen? Zo nee, wat zijn de taalhandelingen van de individuele zinnen?

- a. Uit handleiding: Om gebruik te maken van uw gratis abonnement moet u opnieuw inbellen met een ander telefoonnummer van Het Net. U kunt uw inbelinstellingen handmatig veranderen of via een softwareprogramma dat u kunt downloaden.
- b. Uit OHRA-folder: OHRA introduceert een nieuwe autoverzekering die vaak tot 20% goedkoper is! Bovendien kunt u nu door middel van modules uw eigen autoverzekering samenstellen.

Opdracht 3

Benoem de illocutionaire strekking en het vraagtopic van de volgende uitingen. Maak bij het bepalen van de illocutionaire strekking gebruik van de informatie over de context.

- a. (Tegen metgezel op straat:) Kijk uit voor die pitbull!
- b. (Tegen echtgenoot na korte discussie:) Goed, ik zal morgen de kinderen naar school brengen.
- c. (Tegen een werknemer die in een tijd van reorganisatie ontboden is bij chef:) Meneer Jansen, u zult worden overgeplaatst.

Opdracht 4

Verbeter de tekst in een goed lopende tekst zonder woorden toe te voegen of weg te laten. Verantwoord de ingrepen met behulp van het oud-nieuw-principe.

Jezusmina

[1] Een nieuwe leerstoel kent de Utrechtse universiteit, die voor theologische vrouwenstudies. [2] Door de theologe Anne-Marie Korte wordt deze hoogleraarspositie bezet. [3] Haar vakgebied licht ze toe in het Utrechtse universiteitsblad van 24 februari. [4] Met 'de problematische mannelijkheid van God' houdt ze zich bezig. [5] "Ik wil de discussie over Gods geslacht uit de man-vrouw tegenstelling halen" staat als kop boven het artikel.

(Ronald Plasterk in de Volkskrant, 10-03-2000)

Opdracht 5

In welke uitingen van het volgende fragment wordt afgeweken van het oud-nieuw-principe? Laat de koppen [1, 2a en 2b] buiten beschouwing.

[1] FORTIS

[2a] Solid partners, [2b] flexible solutions.

[3] Iedereen heeft een andere verwachting van het leven. [4a] De een zoekt zekerheid, [4b] de ander gaat risico's niet uit de weg. [5] De meer dan 35.000 medewerkers van Fortis dragen graag bij aan het realiseren van uw toekomstplannen.

(de Volkskrant, 16-05-2000)

Opdracht 6

Analyseer de opeenstapeling van bekende informatie in het volgende tekstfragment. Maak gebruik van presupposities, verwijzingen en sequentiële relevantie.

[1] De drie grootste Nederlandse banken schrappen de komende jaren dertienduizend banen van de ruim honderdduizend banen bij hun Nederlandse organisaties. [2] Gedwongen ontslagen zullen

worden voorkomen. [3] ABN Amro, ING en Rabobank willen zo de winstgevendheid verbeteren. [4a] Beleggers reageren sceptisch, [4b] de vakbonden zijn boos.
(de Volkskrant, 23 februari 2001)

Opdracht 7

Segmenteer de volgende teksten in uitingen.

Volle zaal wacht op ondergang

Bezoekers van Figi zaten op het puntje van hun stoel, vorige week. Allemaal wachtten ze af hoe lang het nog zou duren, hoe het precies zou gaan en hoe het afliep: de ondergang van de Titanic. De hele zaal helde er beangstigend van naar voren.

Dat de spektakelfilm Titanic (kosten niet minder dan 400 miljoen) spannend en spectaculair zou zijn, dat was de verwachting wel. Maar dat het door het rampenverhaal heen verweven liefdesdrama op zich al een film waard zou zijn en een dik verdiende Oscar-nominatie bovendien, dat bleek pas in de filmzalen zelf.

Dit is in Figi allemaal te zien. Een aanbeveling meer dan waard. Eén ding kunnen we wel verklappen: het schipt zinkt. Maar hoe staat het op dat moment met de twee geliefden? Blijft het toch nog razend spannend.

Alleen een foutje: de band speelde Autumn toen het schip zonk. Niks anders.
(*Biltse en Bilthovense Courant*, 09-02-1998)

Opdracht 8

De volgende advertentietekst bevat veel elliptische uitingen. Geef voor iedere uiting aan op welke vraag deze uiting (waarschijnlijk) een antwoord is.

[1] GRATIS KPN GSM ABONNEMENT

[2] Geen abonnementskosten. [3] Geen aan- en afsluitkosten.

[4] Geen verzendkosten. [5] Werkt ook in het buitenland.

[6] Gesprekskosten f 0,75 p/min in piekuren en f 0,25 p/min daluren.

[7] Gratis bioscoopbon t.w.v f 15,00.

[8] www.telecom.nu

(*Spits*, 23-02-2000)

Opdracht 9

Moeten de volgende verbale producten beschouwd worden als:

- een interactie;
- één tekst;
- een verzameling teksten van één zender;
- of een verzameling teksten van meerdere zenders?

a. een congresbundel;

- b. een kookboek;
- c. een boodschappenlijst;
- d. een sollicitatiegesprek;
- e. een website;
- f. een adressenlijst.

Opdrachten bij hoofdstuk 3

REFERENTIËLE SAMENHANG IN TEKSTEN

Opdracht 1

- a. Noem 10 referentiële relaties uit de volgende tekst.
Benoem de gebruikte middelen.
- b. Noem 5 referentiële relaties van het type *identiteit*.
- c. Noem 5 referentiële relaties van het type *verbondenheid*.

[1] **Gestrande auto veroorzaakt ravage op spoor**

[2] Treinreizigers in Drenthe hebben zondag hinder ondervonden van een ernstig spoorwegongeluk.

[3] Door een ontsporing van een stoptrein van Groningen naar Zwolle was er geen treinverkeer mogelijk tussen Beilen en Hogeveen. [4] De ontsporing was het gevolg van een botsing tussen de trein en een auto die met pech op de overweg was blijven steken.

[5] De automobilist, twaalf treinreizigers en de machinist bleven ongedeerd. [6] De conducteur raakte lichtgewond.

[7] Het ongeval gebeurde zaterdag rond middernacht. [8a] Een veertigjarige automobilist uit Hogeveen stak een spoorwegovergang even ten noorden van zijn woonplaats over, [8b] toen de motor van zijn auto afsloeg. [9a] De man kon de auto niet meer aan de praat krijgen [9b] en probeerde hem van de overgang te duwen. [10] Toen de bellen begonnen te rinkelen, maakte hij zich uit de voeten. [11] Op een voor hem veilige afstand zag hij hoe de aanstormende trein zijn auto totaal vernielde en enkele honderden meters verderop tot stilstand kwam. [12a] Het voorste treinstel kwam naast de rails terecht [12b] en vernielde een aantal betonnen palen van de bovenleidingen.

[13] Ook het achterste treinstel liep schade op. [14] Over honderden meters zijn rails, dwarsliggers en bovenleidingen vernield. [15] De NS verwacht maandag nog nodig te hebben voor herstel. [16] Reizigers moeten rekening houden met vertraging.

(de Volkskrant, 05-06-2000)

Opdracht 2

- a. Noteer minimaal vijf referentiële ketens in de tekst van Opdracht 1. (Er zijn er meer dan vijf.) Beperk je tot referentiële verbanden tussen verschillende uitingen en sla die binnen uitingen over.
- b. In deze tekst is enkele malen sprake van een overspecificatie. Wijs de overspecificaties aan en ga na of ze verklaard kunnen worden uit de structuur van de tekst.

Opdracht 3

Spoor in de volgende fragmenten eventuele problemen met het gebruik van *hij* op.

1. Benoem eventuele problemen in termen van de indeling die in paragraaf 3.4 van de syllabus gemaakt is.

2. Probeer bij problemen een regel te formuleren die overtreden wordt, in dit geval een regel over het gebruik van *hij*. Bijvoorbeeld: *hij* kan alleen verwijzen naar ... Maak bij het formuleren van je regel gebruik van de factoren die in paragraaf 3.2 genoemd worden als zijnde van invloed op de beschikbaarheid van een referent:
 - afstand;
 - eventuele concurrerende antecedenten;
 - is het antecedent al of niet het tekstthema;
 - is de antecedent-uitdrukking een zelfstandig naamwoord of een voornaamwoord;
 - is het antecedent subject van de zin of niet.
3. Test je regel door in het corpus (te vinden op de WebCT-pagina) te zoeken op *hij* en na te gaan of de regel in de eerste tien gevallen gevolgd wordt, en of bij het niet volgen ervan problemen ontstaan. Stel de regel zo nodig bij op grond van het corpus.

a.

[1] De auteur en hoogleraar in de Slavische letterkunde Karel van het Reve (77) is donderdag overleden. [2] Hij leed aan de ziekte van Parkinson. [3] Van het Reve was broer van de schrijver Gerard Reve. [4] In 1982 kreeg hij de P.C. Hooftprijs. (de Volkskrant, 05-03-1999)

b.

[1] **Vandalen zagen Millenniumboom om**

[2] De millenniumboom van de gemeente Cranendonck is in de nacht van vrijdag op zaterdag door onbekenden omgezaagd. [3] De 25 jaar oude beuk was net verplaatst naar een prominente plek in de hoofdkern Budel. [4] Op 3 januari zou burgemeester Pietersen daarbij een plaquette onthullen die herinnert aan de millenniumwende. [5] Door de onverlaten, die te werk gingen met een kettingzaag, zal de festiviteit niet doorgaan. [6] Hij heeft een beloning van tweeduizend gulden uitgelooft voor tips die leiden naar de dader. (de Volkskrant, 27-12-1999)

Opdracht 4

Analyseer de referentiële structuur van het volgende fragment en spoor eventuele problemen daarin op. Gebruik daarbij de notatie die in voorbeeld [36] in hoofdstuk 3 is gedemonstreerd. Vermeld bij problemen de mogelijk bedoelde terugverwijzing met letters en vraagtekens. Benoem eventuele problemen in termen van de indeling die in paragraaf 3.4 van de syllabus gemaakt is.

[1] **Tegenstander van zinloos geweld slaat automobilist**

[2] Een lid van de Stichting tegen Zinloos Geweld sloeg onlangs in Utrecht een medeweggebruiker in het gezicht. [3] De man zat in zijn stilstaande auto te bellen, toen de andere automobilist tegen zijn wagen tikte en hem erop wees dat hij in de weg stond. [4] De beller stapte vervolgens uit en haalde met zijn vuist

naar het hoofd van de automobilist. [5] Die hield aan de klap een bult en hoofdpijn over. [6] Het slachtoffer deed aangifte bij de politie.

[7] Toen die de dader had gevonden, bleek dat de man spijt had van zijn gewelddadige gedrag. [8] De man verklaarde lid te zijn van de Stichting tegen Zinloos Geweld. [9] Hij kwam met zijn slachtoffer overeen dat hij 200 gulden in de kas van de stichting zou storten.

[10] Daarmee was ook voor de politie de kous af.

(*Ons Utrecht*, 09-02-2000)

Opdracht 5

Analyseer de referentiële structuur van het volgende fragment en spoor eventuele problemen daarin op. Gebruik daarbij de notatie die in voorbeeld [36] is gedemonstreerd. Vermeld bij problemen de mogelijk bedoelde terugverwijzing met letters en vraagtekens.

- a. Benoem eventuele problemen in termen van de indeling die in paragraaf 3.4 van de syllabus gemaakt is.
- b. Probeer bij minimaal één van de gevonden problemen een regel te formuleren die overtreden wordt.

[1a] Ruim een jaar geleden, [1b] in het voorjaar van 1986, [1a] vond in het Russische Tsjernobyl een grote ramp plaats met een kerncentrale. [2] Na een ontploffing in het reactorvat kwam een grote wolk radioactiviteit vrij. [3a] Het gevaar was zo groot dat er al snel maatregelen moesten worden genomen in het belang van de volksgezondheid, [3b] dit op advies van deskundigen. [4] Er werden grote hoeveelheden radioactief besmet voedsel in beslag genomen en vernietigd. [5] Over de oorzaken wordt nog steeds getwist door de deskundigen. [6] Ook internationale waarnemers hebben een onderzoek uitgevoerd.

Opdrachten bij hoofdstuk 4

COHERENTIERELATIES

Opdracht 1

- a. Bedenk twee fragmentjes waarin een middel-doel-relatie voorkomt:
 - een fragment met referentieel verband én een markering van de middel-doel-relatie;
 - een fragment zonder referentieel verband of met een ongemarkeerd referentieel verband, en zonder markering van de middel-doel-relatie.
- b. Zoek in het corpus een tekstfragment van minimaal 2 uitingen (liefst meer) zonder enige vorm van referentiële samenhang. Je mag ook twijfelgevallen presenteren.

Opdracht 2

In paragraaf 4.2 staat een lijst van descriptieve relaties.

- a. Bedenk voor elk van de causale relaties een concreet voorbeeld van twee zinnen en geef aan wat de vraag is die de ene uiting over de ander beantwoordt. Bijvoorbeeld: oorzaak-gevolgrelatie: 'Het vriest al dagenlang.[welk gevolg heeft deze situatie?] De beroepsvaart ligt vrijwel helemaal stil.'
- b. Benoem de onderstaande kenmerkrelaties:
 - U kunt het programmaoverzicht ook on line bestellen. Vul de bon in op onze homepage en druk op 'verzenden'.
 - Dat huis is langzaam maar zeker ingestort. Eerst verzakte het, toen kwamen er gaten in het dak en nu zijn de muren ingezakt.
 - Morgen gaan we op vakantie naar Spanje. We blijven drie weken weg.

Opdracht 3

De volgende opdracht gaat over het benoemen van descriptieve en toelichtingsrelaties. De ervaring leert dat sommige relaties nogal dicht bij elkaar liggen, en dilemma's bij het benoemen opleveren. Het gaat met name om de relaties probleem-oplossing, doel-middel en reden-handeling. Daarom volgen eerst een paar adviezen over hoe je die relaties uit elkaar kunt houden.

- Bij reden-handeling moet je tussen de twee uitingen kunnen invullen: *om die reden wordt het volgende gedaan:*
- Bij activiteit-werkwijze is invulbaar: *de werkwijze bij deze activiteit is als volgt:*
- Bij doel-middel is invulbaar: *het middel om dat doel te bereiken is:* (een doel is een wenselijke situatie)
- Bij probleem-oplossing: *het middel om dat probleem op te lossen is:* (een probleem is een onwenselijke situatie)

Benoem de relaties in de volgende tekstfragmenten. Beperk je daarbij tot de relaties die aan het eind van het fragment tussen haakjes zijn aangeduid. Soms dient u relaties tussen groepjes uitingen te benoemen. Die groepjes zijn tussen haakjes geplaatst: (1,2) staat 'uiting 1 tot en met 2'; "o1" staat voor een object uit uiting 1.

a.

[1] Gedurende dit weekeinde kwam het tot rellen rond het kraakpand in de Amsterdamse Vondelstraat. [2] Er werd fel gevochten tussen krakers en sympathisanten enerzijds en de ME anderzijds. [3a] De gevechten vonden plaats op zaterdagavond en zondagmiddag [3b] en duurden in beide gevallen enkele uren.

Benoem: o1-2; 2-3a; 2-3b.

b.

[1] Bij je ouders dineren. [2] En tegelijk bij je schoonouders een kersttoost uitbrengen. [3] Dat kan. [4] Loop een dezer dagen, uiterlijk woensdag 23 december, even binnen bij een van de 350 Gall & Gall-slijters. [5] Zoek daar een lekkere fles wijn uit [6] en voor een tientje extra zorgen Gall & Gall en PTT Post dat je kersttoost in een feestelijke verpakking wordt bezorgd. [7] Waar dan ook in Nederland. [8a] Mocht het trouwens niet lukken voor woensdag dan kun je altijd nog een fles vanuit Gall & Gall door EMS, [8b] de koerier van PTT Post, [8a] laten bezorgen. (De Volkskrant, 21-12-1992)

Benoem: 1-2; (1,2)-(4,6); 6-7; (4,6)-(8a,8b); o8a-8b.

c.

[1] Bij een microburst stroomt een grote hoeveelheid koude lucht uit een buienwolk omlaag. [2a] Ongeveer driehonderd meter boven de grond begint de dalende luchtstroom zich te gedragen als een leeglopende zak suiker, [2b] tot hij zich op grondniveau verspreidt over uiteenlopende richtingen met snelheden tot zeventig kilometer per uur. [3a] Een landend vliegtuig dat in zo'n valwind terecht komt, verliest plotseling snelheid [3b] en kan tegen de baan worden gedrukt. (een tekst over de 'microburst', een soort valwind in e *Volkskrant*, 22-12-1992)

Benoem: o1-(1,2a,2b); o1-3a; 3a-3b.

d.

[1] Saccharine is nog steeds 's werelds best verkochte kunstmatige zoetstof. [2] Het is maar liefst vijfhonderdvijftigmaal zo zoet als suiker. [3] In Nederland vindt men het in de *zoetjes* van Bayer (Natrena), Hermes Sweeteners (Hermesetas) en Chefaro International (Sukretine) en verder in sommige suikervrije of suikerarme frisdranken.

Benoem: o1-2; o1-3.

e.

Het volgende fragment is geschreven door een basisschoolleerling die de opdracht heeft gekregen uit te leggen wat een telefoon is (geïnspireerd op Sanders 1992, p. 111).

[1] Met een telefoon kun je iemand bellen. [2a] Daarvoor heb je een nummer nodig en een netnummer, [2b] zoals 01 74 of 010 of 070. [3a] Op een telefoon zit een klein schijfje [3b] en dat kan je ronddraaien. [4] Op het schijfje zitten de cijfers 1 tot en met 10. [5] Er zit ook een hoorn op. [6] Daarmee kun je praten en luisteren.

Benoem: 1-2a; 2a-2b; o1-3a; o3a-3b; o1-5; o5-6.

Opdracht 4

Geef een VA-analyse van de volgende teksten, gebruikmakend van de standaardvragen die horen bij de verschillende toelichtingsrelaties.

a.

[1] Uit een Nederlandse slachtofferenquête uit 1990 blijkt dat met het toenemen van de leeftijd boven 25 jaar de kans afneemt om slachtoffer te worden van criminaliteit. [2a] Bijvoorbeeld de kans op handtastelijkheden op straat is voor de leeftijdscategorie vijftien tot negentien jaar 1.9 procent [2b] en neemt af tot 0.2 procent voor de leeftijdscategorie boven 65 jaar. [3a] Ook bij het delict diefstal van en uit auto's en van portemonnees is de kans doelwit te worden voor alle leeftijdsgroepen gemiddeld 33 procent [3b] en voor de leeftijdsgroep boven de 65 jaar 17 procent.
(*De Volkskrant*, 17-12-1992)

b.

[1a] In het eerste hoofdstuk wordt de route door het vakgebied globaal in kaart gebracht door te laten zien welke lijnen kunnen worden getrokken vanaf het centrale uitgangspunt, [1b] nl. dat betekenis een verband legt tussen een taal en een (model van een) werkelijkheid, [vervolg 1a] naar een ander belangrijk uitgangspunt van de formele semantiek: [1c] compositionaliteit van betekenis. [2] Dit laatste houdt in dat de betekenis van samengestelde uitdrukkingen zoals woordgroepen en zinnen, is te herleiden tot die van de samenstellende delen, gegeven de aanwezige syntactische structuur en de operaties die daarop werken.

c.

[1] De begrippen 'objecttaal' en 'metataal' worden in afhankelijkheid van elkaar gedefinieerd. [2] Er kan alleen sprake zijn van metataal in een uitdrukking als een deel van de uitdrukking betrekking heeft op taal. [3] En omgekeerd wordt het begrip 'objecttaal' pas geactiveerd op het moment dat men een metatalige uitspraak doet.

d.

(Voorafgaande uitingen: [2] De heren en de dames van de media zijn een dorstig volkje. [3] Maar daar weet KNHB-sponsor Heineken iedere keer weer passende maatregelen voor te treffen. [4a] Het Heineken Perscentrum [4b] -tijdens de Champions Trophy gevestigd in het oude clubhuis van Amsterdam- [4a] is uitstekend geoutilleerd [4c] en dan hebben we het beslist niet uitsluitend over de biertap. [5a] In alle rust kunnen coaches hun persconferenties geven, [5b] spelers worden geïnterviewd [5c] en journalisten schrijven hun bijdragen voor kranten in vijf continenten.)
[6] De band tussen Heineken en het hockey omvat echter meer dan het onderdak brengen van de pers. [7a] Binnen de hockeywereld gonst het van de innoverende initiatieven: [7b] een daarvan is de lancering van een nieuwe hockey variant: [7c] het zogenaamde Heineken five-a-side. [8] Hockey op een klein veldje, met kleine goaltjes en aangepaste regels.

Opdracht 5

In de volgende tekst worden bij het vertellen van het verhaaltje enkele tamelijk grote stappen genomen. Maak een vraag-antwoord-analyse van de tekst en laat daarin zien welke stappen dat zijn. Leid uit die analyse ook een herziene versie van de tekst af, waarin de betreffende stappen expliciet gemaakt zijn.

Misverstand

[1] Een Braziliaanse creditcardmaatschappij heeft een 23-jarig huwelijk verwoest. [2] Het drama begon een jaar geleden toen een vrouw uit Rio de Janeiro ontdekte dat er een bedrag voor een verblijf in een

dubieus hotelletje was afgeschreven van hun gezamenlijke rekening. [3a] Haar man ontkende met klem te zijn vreemdgegaan [3b] en bezwoer dat het creditcardbedrijf een fout had gemaakt. [4] Toen het paar inmiddels was gescheiden, meldde de firma dat er inderdaad sprake was van een misverstand. [5] De vrouw bleek een paar gymschoenen te hebben gekocht in een winkel met dezelfde naam als het hotel. [6] De creditcardfirma had de namen verwisseld.
(de Volkskrant, 1-3-2000)

Opdracht 6

In de onderstaande tekst staan drie gemarkeerde oorzaak-gevolg relaties. Gaat het in alle drie de gevallen ook echt om oorzaak-gevolg relaties?

[1] Geachte mevrouw,
[2a] U bent recentelijk verjaard [2b] waardoor u conform de voorwaarden van bovengenoemde verzekering in een hogere leeftijdscategorie valt. [3a] De premie is daardoor verhoogd [3b] waardoor u deze supplementienota ontvangt.
(Brief VVAA in: *Onze Taal*, januari 1999)

Opdracht 7

In het onderstaand fragment wordt tweemaal een analogierelatie gerealiseerd. Eenmaal gebeurt dat ongemarkeerd, eenmaal gemarkeerd. Wijs beide relaties en de markering aan. Levert de ongemarkeerde relatie begripsproblemen op, of is hij juist communicatief te prefereren boven een gemarkeerde variant? Motiveer je antwoord.

[1] Bedrag

[2] 'Commissie: geef joden 250 miljoen als genoegdoening', luidde gisteren een kop op de voorpagina van deze krant. [3] De commissie is de commissie-Van Kemenade en het geld "is bedoeld als morele genoegdoening voor het op sommige punten slecht verlopen rechtsherstel van de Nederlandse joden na de Tweede Wereldoorlog".
[4] Een van die punten is dat onze landgenoten de kosten van de bouw van de kampen Vught en Westerbork op zich verhaald zagen. [5a] Als men in China een familielid van je terechtgesteld heeft, krijg je de kogel waarmee het gebeurd is thuisgestuurd [5b] en die moet je dan, [5c] als ik me niet vergis, [5b] ook nog betalen.
[6] Alles wat de jodenvervolging betreft blijft pijn doen en een verlamdend gevoel van machteloosheid oproepen. [7] Het is alsof men met lange puntige nagels door een open wond gaat. (...)
(Remco Campert, CAMU, *de Volkskrant*, 26-01-2000)

Opdracht 8

In hoofdstuk 4 worden 18 soorten kenmerkrelaties onderscheiden. Sommige van die kenmerkrelaties lijken heel erg op elkaar, maar hebben toch een systematisch verschil. Bijvoorbeeld: proces-verloop en activiteit-werkwijze, object-inhoud/samenstelling en klasse-leden, object-inhoud/samenstelling en object-onderdelen.

Kies twee relaties waarvan jij vindt dat ze moeilijk uit elkaar te houden zijn. Zoek in bestaande teksten van elk van de relaties twee voorbeelden, waaruit het verschil duidelijk blijkt. Beschrijf het verschil zodanig dat het gemakkelijker wordt om de relaties uit elkaar te houden.

Opdracht 9

Identificeer de toelichtings- en de redeneerrelaties in de volgende fragmenten. Gebruik als criterium de mogelijkheid om vragen naar toelichtingen en redeneerrelaties in te voegen tussen de uiting, de volgende vragen dus:

- wat wordt bedoeld met deze term? (term-omschrijving);
- wie/wat is dat (unieke referent-introductie);
- waarmee is dit verschijnsel te vergelijken (analogie);
- wat is daar een voorbeeld van (illustratie);
- wat wordt met deze uitspraak bedoeld? (parafrase);
- waar komt deze passage in het kort op neer (recapitulatie);
- op welke/ wat voor X wordt hiermee gedoeld (invulling);
- waarom vind/denk je dat? resp. wat vind/denk je daarom? (argumentatierelaties).
- waaruit kan dat worden afgeleid? resp. wat kan daaruit worden afgeleid? (uitlegrelaties).

Sla eventuele descriptieve relaties over.

a.

[1] Sinds enkele jaren zoekt de KLM naar steunpunten in Europa, de VS en het Verre Oosten. [2] Die jacht is alleen in Amerika met succes bekroond met een belang in North West Airlines. [3] Die samenwerking is tot nog toe nauwelijks van de grond gekomen. [4a] Toch lijkt de investering van 400 miljoen dollar zijn nut af te werpen, [4b] want juist de band met North West maakt de KLM aantrekkelijk voor British Airways.

(Een fragment uit een redactioneel commentaar.)

b.

[1] Meespelen in de Toto is erg aantrekkelijk. [2] Al vanaf E 1,00 maakt u wekelijks kans op leuke geldprijzen.

(Uit een reclamefolder over de Toto)

c.

[1] Minister Andriessen heeft gezegd dat DAF op termijn samenwerking zal moeten zoeken met een andere Europese vrachtwagenfabriek. [2] De concurrentieslag in de transportsector zal dit noodzakelijk maken, zo meent hij.

d.

[1] Ontbossing draagt bij aan de toename van kooldioxide. [2] Bomen en planten halen kooldioxide uit de lucht en zetten dit om in zuurstof. [3] Door het op grote schaal kappen van bossen komt er steeds meer kooldioxide vrij.

Opdracht 10

Geef VA-analyses van de volgende tekstfragmenten. Gebruik zo nodig ja/nee-vragen.

a.

[1] AIDS werd het eerst ontdekt bij mannen met homoseksuele contacten en druggebruikers die elkaars spuiten delen. [2] Toch is het duidelijk dat het virus zich ook door seks tussen mannen en vrouwen (heteroseksueel verkeer) verspreidt.

b.

[1] Zwemwater en sauna's kunt u wat het AIDS-virus betreft volledig vertrouwen. [2] Het virus kan uitsluitend kwaad in hoge concentraties. [3] Die hoge concentraties zitten alleen in bloed, sperma en vaginaal vocht. [4] Zelfs al zou bloed of sperma van een besmet persoon in het zwemwater terecht komen, zou de concentratie daarvan onmiddellijk zo klein worden dat er totaal geen gevaar meer bestaat.

c.

[1] Het belangrijkste gevolg van het toenemende broeikaseffect is dat de gemiddelde temperatuur op aarde stijgt. [2] Dit lijkt op het eerste gezicht misschien wel aangenaam. [3a] Maar door een hogere temperatuur kan het poolijs smelten, [3b] en het water in de zeeën en oceanen kan uitzetten. [4] Het gevolg is dat de zeespiegel stijgt.

Opdracht 11

Welk probleem doet zich in de volgende tekst voor wat betreft de verhouding tussen de informatie in de eerste alinea en die in de tweede alinea? Betreft het probleem een referentieel verband of gaat het om een slecht herkenbare coherentierelatie? Herschrijf de tekst enigszins om het probleem op te lossen.

[1] Heeft Teveten bijwerkingen?

[2] In de eerste 2-3 weken van het gebruik moet het lichaam zich aanpassen. [3] U kunt dan soms last hebben van duizeligheid en hoofdpijn. [4] Als u eenmaal goed ingesteld bent moet u van Teveten geen hinder ondervinden.

[5] Milde bijwerkingen, die meestal vanzelf weggaan en waarvoor niet gestopt hoeft te worden met de behandeling, zijn: [6] griep- of verkoudheidachtige verschijnselen, spier-, buik- of rugpijn, diarree, problemen met de spijsvertering, moeheid, depressie, kortademigheid, opgezette benen, hoesten, infectie van de bovenste luchtwegen, infectie van de urinewegen. [7] Als u last krijgt van een zwelling in het gelaat, lippen, de tong of in uw keel, waarschuw dan onmiddellijk uw arts.

(Uit een bijsluiter bij het bloeddrukverlagend middel *Teveten*.)

Opdracht 12

Welke coherentierelatie onderhoudt de laatste uiting van deze tekst met het voorgaande? Hoe zou deze relatie kunnen worden gemarkeerd? Of is er helemaal geen coherentierelatie? Waarom denk je dat de auteur zo weinig informatie geeft over de relatie?

[1] Prins Charles ziet af van bezoek Oostenrijk

[2] De Britse kroonprins Charles heeft een bezoek aan Oostenrijk afgezegd. [3] Aanleiding is de politieke situatie in Oostenrijk, waar vorige week een regering met de extreem-rechtse partij FPÖ is gevormd.

[4] Charles zou in mei naar Wenen gaan om de handelsbetrekkingen tussen Oostenrijk en Groot-Brittannië aan te halen. [5] Daartoe was de manifestatie "Britain now" gepland, waar nu ook van wordt afgezien. [6] In een verklaring staat dat "actuele problemen tussen Oostenrijk en de Europese Unie" hebben geleid tot uitstel van het bezoek..

[7] De Europese Unie heeft na de deelname van de FPÖ besloten de afzonderlijke contacten van de lidstaten met Oostenrijk te beperken. [8] Koningin Beatrix is in Oostenrijk op skivakantie.

(*de Volkskrant*, 09-02-2000)

Opdracht 13

In de syllabus wordt beweerd dat negaties in het algemeen een verwachting tegenspreken. Ga na welke verwachtingen worden tegengesproken in de volgende twee teksten. Denk je dat alle lezers de betreffende verwachtingen delen?

Zoek ook in het corpus nog naar een voorbeeld van een ontkenning die naar jouw idee geen verwachting tegenspreekt.

[1] Bacterie doodt baby's

[2] Amsterdam - De multiresistente darmbacterie die de intensive-care-afdeling voor pasgeborenen van het VU-ziekenhuis in Amsterdam teistert, heeft twee slachtoffertjes gemaakt. [3] Vorig jaar overleden twee baby's. [4] Het academische ziekenhuis kwam de bacterie daardoor op het spoor.

[5] Op dit moment zijn zeven van de twaalf baby's op de afdeling neonatologie met de bacterie besmet. [6] Volgens de woordvoerder hebben zij er *geen* last van. [7] Besloten is tot een opnamestop om de afdeling te desinfecteren.

(*Spits*, 14-02-2000)

[1] PSV-verdediger Voigt op proef bij Schalke

[2] PSV-verdediger Daniel Voigt is een week op proef bij de Duitse voetbalclub Schalke 04. [3] De 22-jarige speler van het tweede team onderging zijn eerste test in een oefenduel tegen de amateurs van SC Verl (3-0). [4] Ook Marco van Hoogdalem speelde een helft mee. [5] De middenvelder werkt aan zijn rentree in de Schalke-hoofdmacht na een achillespeesoperatie. [6] Hij ondervond na het duel *geen* terugslag.

(*de Volkskrant*, 09-03-2000)

Opdracht 14

- a. Presenteer een bestaand fragment van twee uitingen waarin geen van de in hoofdstuk 4 behandelde relaties voorkomt. Er zijn twee mogelijkheden: ofwel er komt een relatie in voor die nog niet behandeld is, ofwel het is een totaal onsamenvattend tekstje. Je mag zelf een van beide mogelijkheden kiezen; zeg er wel bij welke keuze je gemaakt hebt. Zorg wel dat je het fragment in z'n context presenteert.
Tip: kies een gedicht. Je kunt natuurlijk ook het corpus gebruiken.
- b. Doe nu hetzelfde voor een tekstje van drie uitingen. Is de opdracht nu makkelijker of moeilijker?

Opdrachten bij hoofdstuk 5

MARKERINGEN VAN COHERENTIERELATIES

Opdracht 1

- Onderstreep de markeringen van coherentierelaties én van taalhandelingen in de volgende fragmenten.
- Geef voor de relatiemarkeringen aan welk soort relatie ze in dit geval markeren. Ga in twijfelgevallen na welk soort vraag het beste ingevoegd kan worden in het fragment.

a.

[1a] Als u praat over stroomverbruik in huis, [1b] denkt u al gauw aan de koelkast, oven of diepvriezer. [2] Maar hebt u enig idee hoeveel stroom de verlichting in uw huis kost? [3] Samen vaak meer dan de wasautomaat en gemiddeld zo'n kwart van de totale stroomrekening. [4] En dat is een heel bedrag. [5] Alle reden dus om eens stil te staan bij het soort lampen dat u in huis haalt. [6] Want er bestaan lampen die veel minder elektriciteit verbruiken dan de bekende gloeilampen. [7] Steeds meer mensen halen spaarlampen in huis om de elektriciteitsmeter wat langzamer te laten lopen. [8] Dus waarom u niet?

b.

[1a] Als onze luchtwegen of longen worden geprikkeld [1b] gaan we hoesten. [2] Dat is vaak heel nuttig. [3] Maar u kunt er ook te veel last van krijgen. [4a] U slaapt dan bijvoorbeeld slecht, [4b] of u heeft keelpijn [4c] of de hoest 'zit vast'. [5] Dan zou u er iets aan kunnen doen. [6a] Er zijn twee soorten hoest: [6b] *productieve* hoest en *niet-productieve* hoest. [7] *Productieve* hoest is het ophoesten van slijm. [8a] Het hoesten is hier nuttig, [8b] omdat het slijm de ademhaling bemoeilijkt. [9a] Deze hoest kunt u dan ook beter niet tegengaan, [9b] maar wel vergemakkelijken. [10a] *Niet-productieve* hoest [10b] (=droge hoest, kriebel- of prikkelhoest) [10a] is nutteloos en hinderlijk. [11] Deze hoest kunt u daarom het beste proberen te verhelpen. [12] Voordat u iets tegen de hoest doet, moet u dus weten om wat voor soort hoest het gaat.

c.

[1] Het beheer van dit gebouw wil u erop wijzen dat ons gebouw over een fietsenstalling beschikt, [2] en vraagt de medewerkers hun fiets daarin te parkeren. [3] De stalling is bereikbaar via de tuin van het Academiegebouw.

d.

[1] Het omstreden voorstel van minister De Vries van Sociale Zaken volgend jaar het minimumloon met 1 procent te verlagen, zou tienduizend werklozen aan een baan helpen. (...) [2] Dat blijkt uit vertrouwelijke cijfers van het Centraal Planbureau.

e.

[1] De Zuid-Afrikaanse president Frederik de Klerk heeft donderdag in een rede voor het parlement toegezegd de binnenlandse veiligheidswet aan te zullen passen. [2] De wet werd hoofdzakelijk gebruikt om zwarte oppositie tegen het apartheidssysteem te onderdrukken.

f.

[1a] U heeft verzocht om kwijtschelding van de aanslag voor inkomstenbelasting over het tijdvak 1991 [1b] (aanslagnummer 83 654 578 H31, openstaand bedrag f 1843,-). [2] Dit verzoek om kwijtschelding moet ik afwijzen. [3] Volgens de uitgangspunten van de Belastingdienst bent u in staat uw belastingschuld te betalen. [4] Dit blijkt uit de gegevens die u ons heeft verstrekt over uw persoonlijke en financiële omstandigheden. [5] U bent bijvoorbeeld in het bezit van een motorvoertuig met een aanzienlijke waarde. [6] En u bezit onroerend goed met een vrije verkoopwaarde die hoger is dan het bedrag van de openstaande hypotheek.

Opdracht 2

Het volgende fragment is afkomstig uit de brochure voor UU-medewerkers van de Universiteit Utrecht over alcoholgebruik, waaruit ook fragment [21] afkomstig was.

- a. Maak een VA-analyse van de tekst.
- b. Bij welke relaties vind je dat een markering ten onrechte ontbreekt? Beargumenteer.
- c. Geef een herschrijving van de tekst waarin je deze relaties markeert, zo nodig na interpretatie ervan.

[1] De taak van de directe chef

[2] De chef is niets meer of niets minder dan de chef. [3] Niet de maatschappelijk werker, arts of iets dergelijks. [4] Met de afdelingen Bedrijfsgezondheidszorg, Bedrijfsmaatschappelijk Werk of de afdeling Personeel en Organisatie kunt u eventueel overleg plegen over de aanpak. [5] De chef moet de geleverde werkprestatie en dus ook de tekortkomingen daarin vaststellen. [6] Niet vooronderstellen, maar vaststellen. [7] Is nu een verminderde werkprestatie geconstateerd dan moet een gesprek onder vier ogen gevoerd worden, op het werk, in werktijd, over de werkprestatie. [8] Het is belangrijk dat u als chef kalm en redelijk blijft. [9] Grofheid, onbeleefdheid, vijandigheid maken het probleem namelijk minder bespreekbaar. [10] In het gesprek moet u met gegevens aantonen dat de prestatie van de medewerker minder is geworden.

Opdracht 3

Bedenk een relatiemarkering waarmee schema 1, 2 of 3 uit de syllabus aangevuld kan worden. Geef met behulp van het corpus vijf voorbeelden waaruit blijkt dat de markering inderdaad regelmatig de betreffende relatie aanduidt. (Voorbeeld: In schema 1 zou bij de relatie *doel* in de kolom lexicale signalen ook *op die manier* kunnen worden opgenomen.)

Opdracht 4

Welke algemene aannames steken achter de causale relaties in de volgende vier fragmenten? Wees precies in het formuleren van de aannames; zie ook paragraaf 4.4.3. van de syllabus. Zijn deze aannames volgens jou acceptabel voor de beoogde ontvanger van de tekst?

- a.
[1] Beste mijnheer Nas,

[2a] Vandaag kon ik niet op de les komen, [2b] *omdat* mijn zus vandaag een zoontje heeft gekregen.
[3] Dinsdag hoop ik er weer te zijn.
[4] Groeten van Maria Overman

b.

[1] De Doetinchemmers hingen even in de touwen, heel even maar, maar aangeslagen of anderszins bezeerd waren ze geenszins. [2] Nog geen zestig tellen later leek de misère alweer vergeten, toen Meerdink door de soms wel erg krakkemikkige, *want* door Veldman geleide, afweer van de vijand soleerde en zijn actie afrondde met een schot op de paal.
(Verslag van de voetbalwedstrijd De Graafschap-Vitesse in *de Volkskrant*, 29-11-1999)

c.

[1] 'Mensen zien hem altijd als een hele serieuze man, maar dr. King maakte overal grapjes over; ook over ons, blanken. [2a] *Vergeet niet* dat hij nog jong was: [2b] toen ik voor hem begon te werken was hij 35, [2c] toen hij werd neergeschoten was hij nog maar 39.'
(Uit een interview met Thom Houck, voormalig chauffeur van Martin Luther King in *de Volkskrant*, 17-01-2000)

Opdracht 5

- a. Welke algemene aanname steekt achter de relatie aangeduid door *maar* in het volgende fragment? Is deze aanname volgens jou acceptabel voor de beoogde ontvanger van de tekst?
- b. Zouden de uitingen 3a en 3c in deze context ook door een ander voegwoord verbonden kunnen worden? Zo ja, door welk voegwoord? Wat verandert er in dat geval aan de aanname die je in a. hebt gereconstrueerd?

[1] Bij de TU Delft dreigde een tijdje geleden een leegloop van een groot aantal briljante, jonge docenten naar het buitenland. [2] De TU heeft de moedige beslissing genomen deze docenten hoogleraar te maken. [3a] Het kostte niet veel, [3b] want ze waren toch al in dienst, [3c] *maar* het loste wel veel problemen op. [4] Mijn voorstel: maak alle universitaire docenten hoogleraar.
(Ad Legendijk in *de Volkskrant*, 22-01-2000)

Opdracht 6

In het onderstaand voorbeeld wordt *en* geïnterpreteerd als aanduiding van een relatie die niet zozeer samenvoegend, maar eerder temporeel (wat vooraf gaat- wat volgt) of causaal (oorzaak-gevolg) van aard is. Hoe komt dat denk je? Ligt het aan de betekenis van *en*, ligt het aan de inhoud van de verbonden uitingen, of ligt het aan algemene verwachtingen over de voortzetting van een tekst in bepaalde contexten?

Beantwoord deze vraag mede met behulp van voorbeelden uit het corpus waarin *en* twee uitingen verbindt (dus bijvoorbeeld niet: Jan en Piet speelden een potje schaak.).

[1] 'Ik heb altijd applaus gehad, veel meer kan er niet bij.' [2] Paul Huf kende het woord tegenslag niet. [3] Altijd *sunny-side up*. [4] Tot hij zwaar ziek bleek. [5] Maar hij vocht *en* genas. (*Elsevier*, 31-01-1999)

Opdracht 7

Teksten met een gemarkeerde structuur worden (vaak) duidelijker gevonden dan teksten waarin de structuur niet expliciet gemarkeerd is. Dit is onder andere onderzocht voor tekst [19] op p. 109: mensen bleken de gemarkeerde versie [19a] duidelijker te vinden dan de ongemarkeerde versie van de tekst in [19] (zie ook noot 6 bij het hoofdstuk). We weten echter niet precies waar dit oordeel op is gebaseerd. Zijn alle relaties evenveel gebaat bij expliciete markering?

- a. Kijk naar tekst [19a]. Vind je alle markeringen die zijn aangebracht nodig? Zo nee, welke markeringen vind je belangrijk, en welke minder?
- b. Bedenk een onderzoekje om te achterhalen welke markeringen in tekst [19a] met name verantwoordelijk zijn geweest voor het positieve oordeel over de duidelijkheid van deze herschreven versie. Je kunt inspiratie opdoen in het onderzoek dat is beschreven in noot 6 bij dit hoofdstuk.
- c. Weet je nu ook of de gemarkeerde versie van de tekst daadwerkelijk duidelijker is? Zo nee, hoe zou je daar achter kunnen komen?

Opdrachten bij hoofdstuk 6

TEKSTEN EN PASSAGES MET EEN HOOFDHANDELING

Opdracht 1

De onderstaande fragmenten zijn afkomstig uit het Informatiebulletin voor medewerkers van de Utrechtse Letterenfaculteit. Levert de weglaatproef in deze fragmenten één hoofdhandeling op? Zo ja, welke uiting is dat? Zo nee, wat is volgens jou het thema van de tekst?

a.

[1] Het bestuur heeft besloten in de huisdrukkerij een proef uit te voeren met kringlooppapier. [2] Zo zullen bijvoorbeeld de stukken voor de Faculteitsraad gedrukt worden op dit papier. [3] Ook het gebruik van kringlooppapier voor readers en syllabi wordt onderzocht.

b.

[1] **Beatrix begint de dag met wetenschap**

[2] Koningin Beatrix is de tweede dag van haar staatsbezoek aan Rusland woensdag begonnen met een bezoek aan de Academie van Wetenschappen in Moskou. [3] Na een staatsbanket dinsdagavond met Russische delicatessen als steur en kaviaar, toog ze woensdag in alle vroegte naar de academie. [4] Die werd in 1724 door tsaar Peter de Grote opgericht in Sint Petersburg. [5] In 1934 verhuisde de academie naar Moskou. [6a] Het instituut kende in zijn geschiedenis zeer prominente leden, [6b] onder wie Leo Tolstoj en meer dan 10 Nobelprijswinnaars.

[7a] Prins Willem-Alexander bezoekt gelijktijdig in Moskou het Sacharov-instituut, [7b] dat de herinnering aan dissident Andrei Sacharov levend wil houden en zijn werk op het gebied van de mensenrechten voortzet.

[8a] De prins ging ook naar het instituut om er een fototentoonstelling te openen over aids en HIV in Rusland, [8b] samengesteld in opdracht van Artsen zonder Grenzen.

c.

[1] In verband met de kerstvakantie is de letterenbibliotheek van 25 december tot 2 januari gesloten.

[2] Op 23 december sluit de bibliotheek al om 16.00 uur (uitleen tot 15.30 uur). [3] Op 2 januari is de bibliotheek vanaf 10.00 geopend.

Opdracht 2

a. Geef een schematische weergave van de volgende (tekstvolgende) VA-analyse. Noteer voor de linksvertakkende argument-stelling relatie op de desbetreffende tak: 'standpunt'.

Wie nu een huis huurt, spaart heel wat woonkosten uit door nu een huis te kopen in het unieke woonplan 'De Burcht' aan de Burchtlaan. [1]

Waarom vind je dat?

1. Uw maandlast blijft 25 of 30 jaar vrijwel onveranderd, terwijl uw huur in die periode verdriedubbelen zou. [2]

2. Bovendien betaalt de belasting niet mee aan uw huur, maar wel aan uw hypotheek. [3] *wat vind je daarom?*

Kortom, het wordt tijd om eens een kijkje te gaan nemen in woonproject 'De Burcht'. [4]

Wat zou een hiërarchievolgende analyse zijn, schematisch weergegeven?

Opdracht 3

- a. Levert de weglaatproef bij de volgende teksten een hoofdhandeling op? Betrek de informatie over de context van de fragmenten in je keuze. (Bijvoorbeeld bij tekst a. het feit dat je met een opiniestuk en niet met een bericht te maken hebt.)
- b. Als er een hoofdhandeling is, maak dan een tekstvolgende VA-analyse (begin vanuit de hoofdhandeling, dat is het makkelijkst) en geef deze schematisch weer.

a.
[1a] De bisschop van Roermond, [1b] mgr dr J. Gijsen, [1a] heeft zaterdag op doktersadvies besloten zijn ambt met onmiddellijke ingang neer te leggen. [2a] Voor de zestigjarige Gijsen is het ongetwijfeld een persoonlijk drama dat zijn gebrekkige gezondheid het hem onmogelijk maakt zijn ambt nog langer te bekleden, [2b] maar voor het bisdom en de Nederlandse rooms-katholieke kerkprovincie als geheel is Gijsens vertrek een hoopvol teken. [3] Sinds zijn aantreden in 1972 heeft de bisschop niet nagelaten zijn ultraconservatieve opvattingen in het Roermondse bisdom en de kerkprovincie door te drukken. [4a] Daardoor ontstond een heilloze polarisatie [4b] en groeide een kloof tussen kerkleiding en gelovigen.
(Het begin van een opiniestuk in *de Volkskrant*)

b.
[1] PAO- en nascholingscursussen worden in principe geroosterd in zalen van de faculteit. [2] Indien dit niet mogelijk blijkt te zijn, wordt er buiten de faculteit naar zaalruimte geïnformeerd. [3] Voor die zalen zal in de meeste gevallen echter wel betaald moeten worden. [4] In noodgevallen moet er buiten de universiteit zaalruimte gehuurd worden. [5] Dit zal de verantwoordelijke docent zelf moeten regelen: [6] de afdeling Roostering kan hier niet bemiddelen.
(Uit het Informatiebulletin voor medewerkers van de Utrechtse Letterenfakulteit)

c.
Groningen – [1] Met de aanhouding van drie verdachten heeft de Regiopolitie Groningen een landelijk werkende bende opgerold, [2] die zich jarenlang bezighield met fraude met advertentiefacturen. [3] De groep verzamelde via de fax handtekeningen van ondernemers, [4] die weer werden gebruikt op vervalste opdrachtformulieren.
[5a] De drie verdachten, [5b] een 29-jarige Veendammer, een 33-jarige Groninger en een 30-jarige vrouw uit Veendam [5a] hebben mogelijk vele honderden valse nota's verstuurd naar bedrijven en instellingen wegens vermeende plaatsing van een advertentie in soms niet bestaande bladen. [6] De politie begon aan het meer dan een jaar durende onderzoek nadat in het hele land aangiftes waren gedaan en er klachten binnenkwamen bij de Stichting Eerlijk Zakendoen.
(Nieuwsbericht van de nieuwssite *Zibb.nl*, 27-9-01)

Opdracht 4

Zijn het onderstaande teksten hoofdhandelings- of themagecentreerd? Benoem precies het thema of de hoofdhandeling.

Benoem de taalhandelingen in de fragmenten. Sluiten die aan bij de benoemde hoofdhandeling of het benoemde thema? Geef aan waarom dat (niet) zo is.

a.

[1] **Laat de koe in de wei**

[2] Wist u dat al bijna twintig procent van de melkkoeien nooit meer in de wei komt? [3] Volgens onderzoek van landbouworganisatie LTO kan dit percentage in de toekomst zelfs oplopen tot tachtig procent. [4] En dat allemaal om... 1 cent per liter melk aan arbeidskosten te besparen! [5] Wakker Dier vindt dit een slechte ontwikkeling [6] en doet er iets aan. [7] Doe ook mee [8] en vraag de gratis protestkaarten actiestickers aan. [9] Vul de bon in of kijk op www.koeiendewei.nl
(Uit een advertentie in *VPRO-gids*)

b.

[1] **Printen vanuit de bestandenlijst:**

[2] Druk op F5 gevolgd door een return. [3] Kies het document dat geprint moet worden door er een balk op te plaatsen. [4] Na het indrukken van 4 (printen) vraagt WP onder in beeld welke bladzijden geprint moeten worden. [5a] Een druk op Return bevestigt de keuze "Alle", [5b] maar je kunt ook verfijnen.

[6] Een nadeel van printen uit de bestandenlijst is overigens dat de regeling van de afdrukkwaliteit niet beïnvloed kan worden; [7] dit moet al gedaan zijn bij het opslaan van het bestand.
(uit *Leer nu WP in 20 minuten*)

c.

[1] Nu het einde van het jaar nadert, staan wij op het punt onze boeken af te sluiten. [2] Bij controle van de boeken bleek ons, dat op uw rekening nog een bedrag openstaat van f 6.483,59 wegens leveringen in de maand oktober. [3a] Wij zullen het op prijs stellen dit bedrag voor het einde van het jaar te ontvangen, [3b] daar de leveringsconditie luidde: betaling na 1 maand netto. [4] Alle facturen hadden dus eind november betaald moeten zijn.

(Uit een aanmaningsbrief)

Opdracht 5

Bekijk onderstaande tekst.

[1] Bacteriën, schimmels of virussen kunnen een eigen afweer maken tegen de geneesmiddelen die tegen hen worden ingezet. [2] Ze worden dan ongevoelig of resistent voor bepaalde middelen. [3] Dat is gevaarlijk omdat er maar een beperkt aantal geneesmiddelen bestaat.

[4] Wanneer bijvoorbeeld een bepaalde gevaarlijke bacteriesoort zich van alle antibiotica niets meer aantrekt kan de medische wetenschap niet veel meer doen. [5a] Gelukkig is het nog niet zo ver [5b] maar vooral in ziekenhuizen komen veel resistente bacteriesoorten voor die ongevoelig zijn voor een of meerdere antibiotica.

[6] Om te voorkomen dat een dergelijke situatie ontstaat dienen we het gebruik van middelen tegen ontsteking tot het uiterste te beperken. [7a] Ze mogen daarom alleen door de arts worden voorgeschreven [7b] en alleen als het echt nodig is.

(Uit Van Mil & Venema, 1990, *Slik Wijzer - Verstandig omgaan met geneesmiddelen en gezondheid*, p. 44).

Opdrachten bij hoofdstuk 7

TEKSTEN EN PASSAGES ROND EEN THEMA

Opdracht 1

Benoem de volgende teksten op twee aspecten:

- gecentreerdheid op thema- cq. hoofdhandeling;
- de samenvoegende dan wel subthematische structuur.

a.

[1] FAM. HYDNORACEAE

[2ab] Vlezige, parasitische kruiden zonder chlorofyl en zonder bladeren, met een kruipend, vaak wratachtig rhizoom. [3ac] Bloemen alleenstaand, actinomorfe, 2-slachtig. [4ad] Bloemdek enkelvoudig, buisvormig, met 2-3 valvate slippen, vlezig. [5ae] Meeldraden 3-5, op de perianthbuis ingeplant en zijdelings met elkaar vergroeid, met vele, langwerpige thecae, soms ook met staminodia. [6ac] Vruchtbeginsel /onderstandig, 1-hokkig, met drie groepen van parietale, plaatvormige placenta's met zaadknoppen met 1 integument. [7] Vrucht een bes met min of meer houtige wand. [8] Zaden met perisperm en endosperm. [9] 2 genera met 18 soorten in tropisch Z.-Afrika en in tropisch tot subtropisch Z.-Amerika.

(uit een plantensystematiek, een wetenschappelijke encyclopedie voor plantkundigen)

b.

Het weerbericht op de voorpagina van een krant (zie voorbeeld 12 in Hoofdstuk 6).

c.

Het volgende fragment uit de website The Floor over de ontwikkelingen op de effectenbeurs van 12 februari 2001.

stijgers

naam	koers	verschil	%
AHOLD	34,06	1,03	3,12%
HEINEKEN	63,60	1,00	1,60%
NUMICO	44,69	0,69	1,57%
VNU	52,12	0,65	1,26%
UNITED PAN	12,95	0,11	0,86%

dalers

naam	koers	verschil	%
ASM LITH.	24,70	- 1,17	- 4,52
AEGON	39,45	- 0,88	- 2,18
ING GROEP	78,43	- 1,42	- 1,78

Opdracht 2

- a. Geef een analyse van het volgende kookrecept. Teken de structuur en benoem thema en hoofdvragen. (Let op: een enkele uiting kan een reeks andere uitingen ondersteunen.) Ga ervan uit dat de uitingen [10a] tot en met [15] elkaar opvolgende handelingen beschrijven.
- b. De aanname dat de uitingen [10a] tot en met [15] chronologisch geordend zijn, is eigenlijk niet helemaal juist. Geef aan hoe de tekst zou moeten worden opgebouwd als hij het bereiden op de voet zou volgen. Wat komt eerst, wat komt daarna, enzovoort.

[0] TIRAMISU

[1] Voor 4 personen

[2] 1 eigeel

[3] 1 eiwit

[4] 1/8 liter slagroom

[5] 200 gram Mascarpone roomkaas

[6] koffie

[7] lange vingers

[8] rum

[9] cacao poeder

[10a] Klop de slagroom [10b] en meng de roomkaas en het eigeel erdoor. [11a] Klop het eiwit [11b] en meng dit door het roomkaasmengsel. [12] Zet twee koppen koffie. [13a] Meng hier 4 eetlepels rum door, [13b] en laat de lange vingers in dit mengsel weken. [14] Doe de lange vingers en het roommengsel in laagjes om en om in een schaal. [15] Bestrooi het gerecht voor het opdienen met gezeefd cacao poeder.

Opdracht 3

- a. Voor het bepalen van het thema van de volgende tekst (een bericht uit het mededelingenblad van een universitaire faculteit) is maar één van de signalen (verwijzingen, markeringen, tekstgenreverwachtingen) te gebruiken die in deze paragraaf aan de orde gesteld zijn. Welke?

Wat is het thema?

[1] PAO- en nascholingscursussen worden in principe geroosterd in zalen van de faculteit. [2] Indien dit niet mogelijk blijkt te zijn, wordt er buiten de faculteit naar zaalruimte geïnformeerd. [3] Voor die zalen zal in de meeste gevallen echter wel betaald moeten worden. [4] In noodgevallen moet er buiten de universiteit zaalruimte gehuurd worden. [5] Dit zal de verantwoordelijke docent zelf moeten regelen: [6] de afdeling Roostering kan hier niet bemiddelen.

Opdracht 4

Er wordt wel eens geopperd dat het thema van een tekst te vinden is door de referent te zoeken waarnaar het vaakst verwezen wordt. Pas deze methode toe op de volgende tekst en laat zien dat zij een absurd resultaat oplevert.

Het leerlingwezen

[1] Het leerlingwezen is een combinatie van werken en leren, zowel voor jongens en meisjes vanaf 16 jaar alsook voor ouderen. [2] Vier dagen per week werk je bij een bedrijf, of bij een samenwerkingsverband van bedrijven, of bij de overheid. [3] Daar krijg je een praktijkopleiding in een beroep. [4] De overblijvende dag volg je een aanvullende theorieopleiding op een streekschool voor beroepsbegeleidend onderwijs of op een school voor kort middelbaar beroepsonderwijs of voor lager beroepsonderwijs. [5] Op zo'n school krijg je afhankelijk van het gekozen beroep, vakken als: materiaalkennis, Nederlands, informatica, recht, economie, gezondheidsleer, werkplaatsinrichting en verkoopkunde. [6] Op deze manier doe je in korte tijd werkervaring én kennis op.

Opdracht 5

Hieronder een fragment uit het hoofdstuk 'Het gebruik van de telefoon' uit de *Gids '91* van de Universiteit Utrecht. Is uiting 1 een hoofdhandeling of een thema-aanduidende uiting?

Waarom? Welke vraag of vragen over uiting 1 worden in de rest van de tekst beantwoord?

[1] U kunt een gesprek doorgeven aan een ander intern toestel. [2a] U drukt even op de witte toets/R-toets, [2b] kiest het gewenste doorkiesnummer [2c] en informeert de opgeroepene. [3] U legt vervolgens de hoorn op de haak.

Maak bovendien een schematische analyse van deze tekst.

Opdracht 6

- a. Wijs invulelementen aan in het volgende tekstfragment. Benoem, zo mogelijk op basis van die elementen, de thema's per alinea.
- b. De titel *gezondheid en maatschappij* is geen goede themaformulering voor dit fragment. Voor een goede themaformulering moet de titel gespecificeerd worden. Hoe luidt deze aangepaste titel?

Gezondheid en maatschappij

[1] Er bestaan grote verschillen in de gezondheidstoestand van verschillende bevolkingsgroepen. [2] Enige jaren geleden bleek uit een Amsterdams buurtonderzoek dat mensen uit bedreigde groepen in de buurten, zoals minima, werklozen, behoeftige bejaarden, culturele minderheden en gehandicapten, vaker in het ziekenhuis liggen, meer in de WAO zitten en eerder doodgaan. [3] In Engeland wijzen onderzoeken eveneens op eenzelfde samenhang tussen ziekte en sociale status. [4] Mensen halen ook door hun eigen gedrag ziekte over zich heen. [5] Roken leidt bij een belangrijk percentage van de rokers tot longkanker. [6] In de Verenigde Staten is het aantal vrouwen dat aan

longkanker doodgaat in de laatste twintig jaar vervijfvoudigd doordat zij de rookgewoonten van mannen hebben overgenomen. [7] Ondanks het risico op longkanker wordt er in het groot gerookt. [8] De Nederlandse staat heeft door belastinginkomsten een enorm belang bij het roken, zodat doeltreffende maatregelen uitblijven. [9] Te weinig beweging en de huidige voeding verzoorzaken, zeker in combinatie met roken, hart- en vaatziekte en hoge sterfte. [10] Bepaalde seksuele gedragspatronen leiden tot infecties, zoals bijvoorbeeld Aids. [11] Onze eigen samenleving maakt ons ook op andere manieren ziek. [12] Ze brengt mensen in chronische angstsituaties. [13] Mensen hanteren hun onderlinge relaties vaak slecht. [14] Bij het arbeidsproces gebeuren ongevallen, het levert beroepsgebonden ziektes op maar ook stressziektes door zijn eentonigheid en gebrek aan arbeidsvreugde.

Opdracht 7

De volgende alinea's fragmenten komen uit een artikel van Meuffels (1991) over het *contaminatie-effect* bij het beoordelen van opstellen. (Dit effect houdt in dat iemand die een al eerder nagekeken opstel beoordeelt, zich laat beïnvloeden door het eerder toegekende cijfer.) De eerste vijf fragmenten volgen direct op elkaar, het zesde fragment komt uit een latere paragraaf.

- a. Stel vast of de volgende tekstfragmenten gebouwd zijn rond een thema dan wel rond een hoofdhandeling. Vermoed je dat er sprake is van een hoofdhandeling, ga dan voor de zekerheid na of de weglaatproef toegepast kan worden en of de rest van het fragment met vragen aan de hoofdhandeling kan worden opgehangen.
- b. Is het fragment gebouwd rond een hoofdhandeling, onderstreep die dan. Is er een thema, formuleer dit dan (het is niet altijd te onderstrepen).

Houd bij deze opdracht rekening met twee complicaties:

- een eventuele hoofdhandeling staat niet altijd vooraan in het fragment;
- het is mogelijk dat twee alinea's samen één thema behandelen, terwijl ze elk afzonderlijk een hoofdhandeling bevatten;
- het thema van een alinea kan alleen als zodanig genoemd zijn in een vorige alinea.

a.

[1] Empirisch onderzoek naar het contaminatie-effect bij het beoordelen van opstellen is, voorzover ik weet, nog niet eerder uitgevoerd. [2a] Wel is er in Duitsland in de jaren zestig door Ulshöfer onderzoek naar de betrouwbaarheid (i.c. intersubjectieve overeenstemming) van opstelbeoordelaars gedaan waarin, [2b] overigens zonder dat dit Ulshöfers bedoeling was, [2c] volgens critici een contaminatie-effect werkzaam zou zijn geweest en wel zodanig, dat de resulterende resultaten waardeloos zouden zijn. [3a] Een analyse van Ulshöfers onderzoek is dus op zijn plaats, [3b] mede met het oog op het vermijden van een aantal methodologische voetangels en klemmen waarmee Ulshöfers onderzoek zou zijn behept.

b.

[1] In 1949 publiceerde Ulshöfer een artikel in een Duits tijdschrift. [2a] Daarin neemt hij een eindexamenopstel op [2b] (geschreven naar aanleiding van het thema 'Können wir den Bau von Kunststätten verantworten, solange Menschen in Kellern wohnen?') [2c] en hij verzoekt de leraren Duits dit opstel te beoordelen en hem van die beoordeling in kennis te stellen. [3] De leraren reageren massaal. [4a] Ze kennen oordelen toe variërend van 'sehr gut' tot 'ungenügend', [4b] een resultaat dat door Ulshöfer gekwalificeerd wordt als een 'erschütterndes Ergebnis'.

c.

[1] Ulshöfers onderzoek had - althans volgens zijn eigen zeggen anno 1963 - twee verstrekkende gevolgen. [2] In de eerste plaats ging de 'Deutschlehrerschaft der Bundesrepublik' zich in de daarop volgende jaren op symposia en seminars intensief bezighouden met het complexe probleem van opstelbeoordeling. [3] Opstellen, geschreven door leerlingen van verschillende leeftijd, werden vermenigvuldigd en eerst afzonderlijk, en vervolgens gezamenlijk gecorrigeerd. [4a] Door al deze maatregelen hoopte 'Der Deutschlehrerschaft' de consensus onder beoordelaars te vergroten [4b] en daardoor de betrouwbaarheid te optimaliseren.

d.

[1] Een tweede, door Ulshöfer veel minder geapprecieerd gevolg van zijn onderzoek was, dat 'namhafte Vertreter der Testpsychologie' het resultaat uit 1949 aangrepen ten bewijze van de door hen aangehangen stelling dat een objectieve beoordeling van opstellen door leerkrachten niet mogelijk is en dat daarom schrijfprestaties via scoringsobjectieve studietoetsen moeten worden vastgesteld. [2a] Niet alleen in het verleden 'misbruikten' de aanhangers van objectieve studietoetsen het in 1949 uitgevoerde onderzoek, [2b] '(sie) tun es immer noch!', [2c] zo beklagt Ulshöfer zich openlijk in 1963. [3] En dat terwijl de sinds 1949 ingezette ontwikkeling binnen 'der Deutschlehrerschaft' volgens hem zeer waarschijnlijk tot een hogere graad van precisie bij de beoordeling van opstelprestaties heeft geleid.

e.

[1a] Om dit ongewenste neveneffect van zijn onderzoek uit 1949 teniet te doen, [1b] en tevens om de veronderstelling over een hogere graad van intersubjectieve overeenstemming te toetsen, [1c] voert Ulshöfer in 1963 een nieuw onderzoek naar de betrouwbaarheid van opstelbeoordeling uit. [2] Daartoe verzamelt hij de opstelcijfers van alle eindexamenkandidaten van de lichting 1962 en 1963, afkomstig uit de deelstaat Baden-Württemberg. [3] De opstellen van deze kandidaten (in totaal 1554 voor de lichting 1962 en 1610 voor de lichting 1963) waren nagekeken door een eigen klasseleerkracht, en tevens door een tweede corrector van een vreemde school. [4] Die omstandigheid biedt Ulshöfer de mogelijkheid om de betrouwbaarheid, i.c. de mate van overeenstemming, te berekenen. [5a] In 25,8% van de gevallen bleek er sprake te zijn van volledige unanimiteit in het oordeel van de eerste en tweede corrector, [5b] in 39,4% van de gevallen weken de cijfers slechts een half puntje van elkaar af [5c] (zie verder tabel 1, waarin de resultaten van de beoordeling van de kandidaten uit 1963 worden gerapporteerd, resultaten die overigens niet essentieel afwijken van die van de lichting 1962).

f.

[1] De resultaten van het onderzoek onder studenten en dat onder docenten Nederlands tonen beide overduidelijk aan, dat beoordelaars zich in sterke mate in hun cijfergeving laten beïnvloeden door een cijfer boven een opstel. [2] Bovendien blijkt - iets wat wellicht nog veel curieuzer is - dat het helemaal niets uitmaakt of je beoordelaars nu wel of niet nadrukkelijk verzoekt te abstraheren van dat cijfer. [3] Verder blijkt dat zowel de stabiliteit als de intersubjectieve overeenstemming substantieel toeneemt wanneer een contaminatie-effect aanwezig is. [4a] Tot slot is er bij de tweede beoordelaar een duidelijk contaminatie-effect in engere zin aangetoond: [4b] een tweede beoordelaar geeft, geconfronteerd met een situatie waarin allerlei tegenstrijdige belangen een rol spelen, door de bank genomen lagere cijfers.

(Uit het slot van hetzelfde artikel, 20 pagina's verder)

Opdracht 8

De volgende de tekst is een folder van de gemeente Amsterdam.

- a. Is de tekst op het hoogste niveau thema- of handelingsgecentreerd?
- b. Geef de hoofdvragen, dat wil zeggen de vragen die rechtstreeks betrekking hebben op het thema cq. de hoofdhandeling van de tekst. (Bij passages met een lokale hoofdhandeling volstaat dus de vraag die door die hoofdhandeling beantwoord wordt. De ondersteuning daarvan vormen geen antwoorden op hoofdvragen.) N.B. Negeer bij het formuleren van de hoofdvragen de kopjes die de tekst bevat.

- c. Bezie nu de kopjes in uiting 1, 7, 14, 18 en 23. Helpen die de lezer om zich te oriënteren op de inhoud en opbouw van de tekst?

[1] Prijskaartje

[2] Met ingang van 1990 kent Amsterdam een aantal nieuwe belastingen. [3] Omdat ook in de hoofdstad een prijskaartje hangt aan het groeiend milieubewustzijn.

[4a] Een van die nieuwe heffingen is het Aansluitrecht, [4b] dat een onderdeel is van het Rioolrecht.

[5] Het zal u immers niet ontgaan zijn, dat het rioolnet in Amsterdam (en daarbuiten) zeer dringend aan vernieuwing toe is. [6a] Dat eist veel nieuwe investeringen, [6b] die érgens van betaald moeten worden.

(op de voorpagina van *Over de invoer van het rioolrecht: het aansluitrecht in 1990*)

[7] Aansluitrecht en ...

[8] Aansluitrecht wordt geheven voor elke woning of bedrijfsruimte, die op het rioolnet is aangesloten.

[9] Aansluitrecht betaalt u als u op 1 januari eigenaar bent.

[10] Voor 1990 is het tarief f 52,- per aansluiting. [11] Een bedrag dat de komende jaren behoorlijk zal stijgen.

[12] Pleister op deze financiële wonde is het nieuwe tarief voor de Onroerend Goed Belasting. [13] Want dat is, zoals u gemerkt zult hebben, dit jaar flink omlaaggegaan.

[14] ... aansluitplicht.

[15] Aangesloten-zijn op het rioolnet is niet alleen een groot (voor)recht. [16] Het is ook een plicht.

[17] 't Zou immers een fraaie boel worden als iedereen z'n afvalwater op z'n eigen houtje ging lozen ...

[18] Duit in het bakje

[19] Vandaar dat er geen uitzonderingen gemaakt kunnen worden. [20] Voor de milieubegroting van

de gemeente maakt het weinig, nee niets uit waar een woning of bedrijf zich bevindt. [21] Ook

eigenaren van woonboten zullen hun duit in het centenbakje moeten doen. [22] Kwijtschelding is niet mogelijk.

[23] Meer informatie

[24] Voor meer informatie over het Aansluitrecht kunt u terecht bij de Dienst Gemeentebelastingen, James Wattstraat 84, 1097 DM Amsterdam. [25] U kunt ook bellen met nummer 020 - 663 01 01.

Opdrachten bij hoofdstuk 8

INTERACTIONELE ONDERSTEUNINGEN

Opdracht 1

Kijk of er in de volgende fragmenten sprake is van expliciete metacommunicatieve elementen of elementen die metacommunicatief geparafraseerd kunnen worden. Dat wil zeggen: streep aan waar in de onderstaande uitingen verwezen wordt naar a) uitingen die direct voorafgaan of volgen, b) naar de uiting zelf, of c) naar de tekst als geheel. Welk type ondersteuning gerealiseerd wordt is hier nog niet van belang.

a.

[1] Ik heb twee puntjes. [2] In de eerste plaats de telefoonafhandeling. [3] De telefoniste is toch vaak het visitekaartje van de organisatie. (...)
(Uit een vergadering, bij de rondvraag)

b.

[1] Tja. [2a] Het klinkt misschien wat afgezaagd, [2b] maar het is nog steeds een feit dat veel mannen in de omgang met vrouwen er verkeerde ideeën op na houden. [3] En dan doelen we op de vreemde, seksistische beelden die mannen van vrouwen hebben.
(Het begin van een voorlichtingsfolder)

c.

[1] In december werd in Utrecht een internationaal congres georganiseerd rond het thema 'Functional Text Quality'. [2] Aangemoedigd door het succes en de vele positieve reacties, namen wij het initiatief om een vervolgbijeenkomst te organiseren.
[3] We zijn nu ongeveer een jaar verder en het tweede congres heeft ondertussen vorm gekregen. [4] Onder het thema 'Functional Communication Quality' organiseren we van 10 tot 12 juni 1993 een tweede congres. [5] Dit congres zal plaatshebben in Antwerpen. [6] Een uitnodiging met de concrete gegevens en een lijst van de gastsprekers uit de Verenigde Staten, Zweden en Frankrijk volgt over enige weken.
[7] Graag willen we u met deze brief uitnodigen om een voorstel in te sturen voor een lezing tijdens dit congres. [8] Een uitgewerkte beschrijving van de congres thema's treft u aan in de bijgevoegde oproep.
[9] We kijken alvast uit naar uw reactie.

Opdracht 2

Geef aan welke typen van interactionele ondersteuning voorkomen in de volgende voorbeelden.

a.

UNIEKE KANS

Werk vanuit huis!

Eigen tijdsindeling; Verdiensten v.a. E 35,- p/u; (geen seks of inpakwerk); Voor de harde werkers gratis vakanties (+partner+autoplan).

Meer info? Bel voor een uitnodiging naar ons bedrijf: 06 - 55.77.42.32

(Een klein briefje, huis aan huis verspreid)

b.

Wie wil er niet E 1250.- winnen?

Informatie over de *Integrand/Amev Prijs*
(Op de voorzijde van een folder)

c.

[1a] Vraag mensen naar de schadelijke gevolgen van roken [1b] en het eerste waaraan men over het algemeen denkt, zijn klachten met betrekking tot longen, luchtwegen, hart- en bloedvaten. [2] Longkanker, chronische bronchitis, hartinfarcten worden meestal het eerst genoemd. [3] Maar wat de meeste mensen zich niet realiseren, is dat het weefsel langs de gehele weg die de tabaksrook naar de longen (en een deel weer terug) aflegt, schade ondervindt. [4] Op die weg ligt de keel met daarin de stembanden.

(De eerste alinea uit een folder *Roken. 't Kan je je stem kosten*)

d.

[1] Aan: alle ouders van de BSO-Rijnsweerd

[2] Betreft: Vertrek Tessa Valstar

[3] Utrecht, 15 januari 2000

[4] Beste ouders,

[5] Omdat ik het zo moeilijk vind om dit nieuws te brengen, val ik maar meteen met de deur in huis. [6] Ik ga per 1 maart 2000 Welzijn Oost verlaten. [7] De nieuwe baan die ik heb gevonden sluit beter aan bij mijn wensen en verwachtingen.

Opdracht 3

Welke vorm van ondersteuning biedt een kop boven een nieuwsbericht op de voorpagina van een krant meestal? En een kop boven een interview in dezelfde krant? Neem 3 voorbeelden mee om je antwoorden te ondersteunen.

Opdrachten bij hoofdstuk 9

DE STRUCTUUR VAN DIGITALE DOCUMENTEN

Opdracht 1

In paragraaf 9.3.2 worden enkele beweringen gedaan over de formulering van linklabels.

Bijvoorbeeld:

- een label in de vorm van een vraag verwijst naar een pagina met een antwoord op die vraag;
- een label in de vorm van een imperatief of een infinitief verwijst naar een actie die kan worden uitgevoerd door te klikken;
- een label in de vorm van een substantief verwijst naar ofwel een invulling, ofwel naar meer informatie over de referent, ofwel naar een omschrijving, ofwel naar een tekstueel object.

Bekijk minimaal 20 linklabels op de website die je ook gebruikt voor je nota, en probeer tegenvoorbeelden te vinden bij deze uitspraken. Presenteer op college zowel 'normale' labels als eventuele tegenvoorbeelden.

Opdracht 2

In paragraaf 9.4.2 wordt beweerd dat ingebedde links minder frequent voorkomen dan links in een menu.

Controleer deze uitspraak voor de website die je ook gebruikt voor je nota.

Verzamel vijf voorbeelden van ingebedde links en ga na welke coherentierelatie er bij deze links bestaat tussen de vertrekpagina (of een bepaald onderdeel daarvan) en de bestemming.

In de literatuur over het gebruiksgemak van websites wordt vaak gewaarschuwd tegen ingebedde links, omdat deze het leesproces zouden bemoeilijken: de scannende lezer zou bijvoorbeeld eerst alleen de link lezen en daarna gedwongen worden de omringende tekst te lezen om te begrijpen waar de link op slaat. Wat vind je van deze kritiek?

Opdrachten bij hoofdstuk 10

DE BEOORDELING VAN COHERENTIERELATIES

Opdracht 1

1. Beoordeel de ondersteuningsstructuur van de onderstaande teksten op de wijze die in 10.2 beschreven is. Wanneer je een overbodige uiting aan denkt te treffen, laat dan zien dat deze uiting overbodig is door de denkbeeldige vraag te stellen die hij beantwoordt.

a.

[1] De informatie die je de lezers in je probleemstelling geeft, moet nauwkeurig toegesneden zijn op de voorkennis die deze lezers hebben. [2] Onderschat je die voorkennis, dan leidt dit tot een tekst met een te lage informatiedichtheid. [3] Je schrijft je probleemstelling voor je vakgenoten. [4] Je hoeft je probleemstelling niet zo te schrijven dat een kind van zes jaar de tekst kan begrijpen. [5] Wees dus niet te uitvoerig over zaken die je bekend mag veronderstellen.
(Een fragment uit een schrijfcurcus voor eerstejaars studenten)

b.

[1] Manuscript Miller voor 45 duizend euro geveild
[2a] Op een veiling in San Francisco heeft het eerste manuscript van Henry Millers *De kreeftskeerkring* ruim veertigduizend dollar [2b] (ongeveer 45 duizend euro) [2a] opgebracht.
[3] Miller schreef *Tropic of Cancer* in 1934. [4a] Tot 1961 bleef de roman verboden in de Verenigde Staten [4b] omdat er obsceniteiten in zouden staan.
[5a] Henry Miller overleed in 1980 op 88-jarige leeftijd in Big Sur, [5b] het plaatsje halweg tussen Los Angeles en San Francisco waar hij zijn laatste levensjaren doorbracht.
(Uit *de Volkskrant*, 30-6-1997)

2. Zoek zelf een tekst met één of meer uitingen die volgens jou overbodig zijn of waarin ondersteuning ontbreken.

Opdracht 2

Beoordeel de adversatieve relaties in het volgende tekstfragment door middel van een VA-analyse. Met andere woorden, stel de ja/nee-vraag waarop de adversatieve uiting aansluit, en beoordeel vervolgens of die vraag verwijst naar een verwachting die op grond van het voorgaande plausibel is. (Let wel, voor het stellen van je vraag moet je de tekst niet hoeven herschrijven.)

[1] **Moeder van Monica moet getuigen**

[2a] Marcia Lewis, [2b] de moeder van Monica Lewinsky, [2a] heeft gisteren moeten getuigen voor de Grand Jury, [2c] die onderzoekt of president Clinton een seksuele relatie heeft gehad met Monica en haar heeft aangezet daarover te liegen.

[3] Speciale aanklager Kenneth Star denkt dat Monica's moeder vanaf het begin op de hoogte is geweest van de vermeende verhouding. [4a] Mevrouw Lewis, [4b] zelf een voormalige Hollywood-roddelreporter, [4a] probeerde zelf uit de schijnwerpers te blijven door haar advocaat de dagvaarding te laten aanvechten [4c] maar kreeg van de rechter nul op het rekest [4d] en moest dus toch vertellen wat ze weet.

[5a] Details van haar verklaring waren gisteravond nog niet bekend [5b] maar in de op de band opgenomen telefoongesprekken tussen Monica en haar vriendin Linda Tripp zegt Monica dat ze met haar moeder over de relatie heeft gesproken en laat ze doorschemeren dat die daar zelfs trots op was.

[6a] Monica Lewinsky zelf is door Starr gedagvaard om donderdag te getuigen [6b] maar hij weigert haar immuniteit van rechtsvervolging te garanderen. [7a] Monica zou kunnen worden vervolgd voor het plegen van meened [7b] omdat ze eerder onder ede heeft ontkend een relatie met Clinton te hebben gehad.

Opdracht 3

Identificeer uitingen in de volgende twee teksten die weinig of niets toevoegen aan de *direct* daaraan voorafgaande uitingen. Welke functie hebben ze als het geen informatieve functie is?

a.

[1] ik heb geen cent te makken

[2] en ik heb nooit een vak geleerd

[3] ik kijk niet uit mijn doppen

[4] en mijn handen staan verkeerd

[5] ik ben niet moeders mooiste

[6] en ik ben niet al te vlug

[7] en als je me een tientje leent

[8] zie je het nooit meer terug

[9] en ik denk niet dat ik ooit verander

[10] want dat duurt bij mij nooit lang

[11] en ik heb er ook geen zin in

[12] en ik ben het niet van plan

[13] ik ben nergens goed voor

[14] daar weet jij alles van

[15] maar ik kan van je houden

[16] zoals niemand anders kan

(Huub van der Lubbe, Nergens goed voor uit: Melkboer met de blues. Amsterdam, 1995.

b.

[1] **Clintons penis leek me tamelijk kort en dun**[2] Hoe ziet de penis van Bill Clinton eruit? [3a] Over deze vraag werd druk gespeculeerd, [3b] nadat Paula Jones beweerde dat zij het presidentiële geslachtsorgaan moeiteloos zou kunnen identificeren. [4] Toen Clinton zijn broek liet zakken, in een hotelkamer in Little Rock, had ze namelijk 'onderscheidende kenmerken in zijn genitale zone' gezien. [5] Paula Jones liet haar verklaring vastleggen bij een notaris, op 26 mei 1994. [6] De waarheid komt nu pas op tafel, in het boek A Vast Conspiracy van Jeffrey Toobin, journalist van The New Yorker. [7a] Nadat hij eerder het proces tegen O.J. Simpson reconstrueerde, [7b] heeft Toobin zich nu vastgebeten in het Clinton-Lewinsky schandaal. [8] In zijn boek wil hij aantonen hoezeer rechts samenspande tegen de gehate president. [9] Bij zijn speurtocht bracht Toobin ook de verklaring van Paula Jones boven water.

[10] Na alle speculaties valt de werkelijkheid een beetje tegen: [11] geen extreme lengte, genitale wratten of andere spectaculaire kenmerken. [12] 'Ik aanschouwde de opgerichte penis van William Jefferson Clinton gedurende een kort moment in een hotelsuite van het Excelsior Hotel', luidt de verklaring van de Amerikaanse. [13] 'Mr. Clintons penis was besneden en leek me tamelijk kort en dun. [14] Ik zou zijn uiterlijk beschrijven als 12 tot 14 centimeter, of minder, in lengte. [15] De penis heeft ongeveer de omtrek van een kwartdollar, of misschien ietsje dikker.' [16] Jones liet ook de vorm notarieel optekenen: [17a] 'De schacht van de penis was gebogen, van links naar rechts voor mr. Clinton, [17b] of van rechts naar links vanuit het gezichtspunt van de toeschouwer. [18] Met andere woorden, de stam van Mr. Clintons penis staat voor de toeschouwer meer naar rechts dan de kop van de penis.'

(Peter Giesen, *de Volkskrant*, 17-01-2000)

LITERATUUR

- Bogaards, P., *Reclame-brieven naar believe*. Sijthoff, Amsterdam 1985
- Drubbel, A., *Nederlandse bedrijfsrespondentie*. Uitgeverij Schoever, Rijswijk 1979.
- Janssen, D. (red.), *Zakelijke Communicatie I*. Wolters-Noordhoff, Groningen 1989 (= Janssen 1989a)
- Janssen, D. (red.), *Zakelijke Communicatie II*. Wolters-Noordhoff, Groningen 1989 (= Janssen 1989b)
- Lamers, H.A.J.M., *Handleiding voor technisch schrijven*, Coutinho, Muiderberg 1988.
- Meuffels, B., Contaminatie-effecten bij het beoordelen van opstellen. *Tijdschrift voor Taalbeheersing* 13 (1991), pp. 15-29.
- Mil, F. van & F. Venema, *Slik wijzer. Verstandig omgaan met geneesmiddelen en gezondheid*. Tirion, Baarn 1990.
- Sanders, T., *Discourse structure and coherence. Aspects of a cognitive theory of discourse representation*. Proefschrift KU Brabant, 1992.
- Steehouder, M.F. e.a. 1992, *Leren communiceren*. Wolters-Noordhoff, Groningen 1992.
- Van Steen, P. van, *Rapporteren in organisaties*. Wolters-Noordhoff, Groningen 1984.

MEERKEUZETENTAMEN: VOORBEELDVRAGEN

1. Wat is een dwarsverband?

- a. een relatie tussen een uiting en een daaraan ondergeschikte uiting
- b. een relatie tussen twee samenvoegend of toevoegend gerelateerde uitingen
- c. een relatie tussen twee ongelijksoortig gerelateerde uitingen
- d. zowel b. als c.

2. Het verschil tussen een thema-aanduidende uiting en een hoofdhandeling is

- a. een thema-aanduidende uiting is expliciet als zodanig gemarkeerd, een hoofdhandeling niet
- b. een thema-aanduidende uiting wordt ingevuld, een hoofdhandeling wordt ondersteund
- c. een thema-aanduidende uiting kan niet als enige overblijven na de wegstreepproef, een hoofdhandeling wel
- d. zowel b. als c.

3. Wat zijn lexicale signalen?

- a. begripsomschrijvingen
- b. aanduidingen van betekenisrelaties tussen lexicale elementen
- c. relatiemarkeringen in de vorm van inhoudswoorden
- d. relatiemarkeringen in de vorm van verbindingswoorden

TEKST 1

Inleveren van kopij

[1] IJsselstein- [2a] Regelmatig krijgen de correspondenten enveloppen door de brievenbus [2b] waarin kopij voor deze krant. [3] Helaas staat niet altijd vermeld dat het voor het Zenderstreeknieuws is. [4a] Nu de vakantieperiode weer aanbreekt, [4b] is het wellicht aan te raden duidelijk op de enveloppen aan te geven dat het om kopij voor deze krant gaat. [5a] Dan komt het toch nog op de redactie, [5b] ook al is de correspondent op vakantie.

(Uit: Zenderstreeknieuws)

4. Tekst 1 bevat adversatieve relaties tussen de volgende uitingen

- a. 5a-5b
- b. 2b-3 en 5a-5b
- c. 2b-3 en 3-4b
- d. 2b-3, 3-4b en 5a-5b

5. De relatie tussen de uitingen 4b en 5a in tekst 1 is

- a. een descriptieve relatie van handelingskeuze-reden
- b. een descriptieve relatie van handeling-resultaat
- c. een argumentatieve relatie waarvoor een feitelijke relatie van handelingskeuze-reden gebruikt is
- d. een argumentatieve relatie waarvoor een feitelijke relatie van handeling-resultaat gebruikt is

TEKST 2

Wie is normaal?

[1a] De discussie over de gezondheidszorg naar aanleiding van het rapport 'Kiezen en Delen' van de Commissie Keuzen in de Zorg (Dunning) lijkt in Haagse kringen te versmallen tot wat wel en niet in het basispakket moet komen. [2a] Dat is niet alleen jammer [2b] maar ook onterecht. [3a] De commissie Dunning schreef een lezenswaardig rapport over de wijze waarop kan worden omgegaan met het vraagstuk: [3b] moet alles wel wat kan? [4a] Zij neemt het standpunt in dat iedereen gelijke toegang tot zorg moet hebben [4b] en dat niemand mag worden uitgesloten van het recht op gelijke kansen bij toedeling van beschikbare zorg. (...)

(Uit een krantencommentaar)

6. Welke vorm van interactionele ondersteuning is in de titel van tekst 2 aan de orde?

- a. belang en lokker
- b. oriëntatie en lokker
- c. lokker
- d. belang

7. Dat in uiting 2a is een verwijzing van het volgende type

- a. Een terugverwijzing naar de voorgaande uiting als geheel;
- b. Een terugverwijzing naar een deel van de voorgaande uiting ;
- c. Een vooruitverwijzing naar de volgende uiting als geheel;
- d. Een vooruitverwijzing naar een deel van de volgende uiting.

8. Indien de in 2b samengetrokken zinsdelen worden ingevuld, bevat uiting 2

- a. Twee subjectieve standpuntaanduidingen;
- b. Twee objectieve standpuntaanduidingen;
- c. Eerst een subjectieve en daarna een objectieve standpuntaanduiding;

d. Eerst een objectieve en daarna een subjectieve standpuntaanduiding.

TEKST 3

[1] De biologische klok is een kleine structuur in de hersenen die onze dagelijkse lichaamsritmen stuurt. [2] Het vreemde is dat deze klok van nature spontaan iets achterloopt. [3] Om in de pas te blijven lopen met de aardrotatie heeft de biologische klok een dagelijkse bijstelling nodig. [4] Het daglicht zorgt daarvoor. [5a] Doordat de biologische klok onze lichaamsfuncties, prestaties en gedragingen op een ritmische manier beïnvloedt, [5b] zijn we op elk tijdstip van de dag weer anders. [6a] Tijdens de donkere winterdagen kan onze biologische klok uit de pas gaan lopen, [6b] met alle gevolgen van dien. [7a] Sommige lichaamsritmen zijn direct van de biologische klok afhankelijk, [7b] maar met onze slaap-waakcyclus ligt het iets anders. [8a] In bepaalde gevallen kan deze cyclus loskoppelen van de overige ritmen, [8b] met merkwaardige gevolgen. [9a] In dit artikel wordt besproken op welke wijze de dagelijkse tijdcorrectie totstandkomt [9b] en komen verschijnselen aan de orde die nauw samenhangen met de biologische klok, [9c] zoals jetlag, slaapproblemen en depressies. (Inleiding bij het artikel van J.F. Ruis, 'Dag aan dag. Lichaamsritmen en de biologische klok'. In: *Natuur & Techniek*, mei/61ste jaargang 1993)

9. Gemarkeerde coherentierelaties in tekst 3 zijn

- a. uiting 5a-5b, uiting 7a-7b, uiting 9a-9b, uiting 9b-9c
- b. uiting 5a-5b, uiting 5b-6a, uiting 9a-9b
- c. uiting 2-3, uiting 9a-9b, uiting 9b-9c
- d. uiting 1-2, uiting 5a-5b, uiting 9b-9c

10. Welke relatie bestaat er tussen de uitingen 5a en 5b?

- a. een relatie van oorzaak-gevolg
- b. een relatie van gevolg-oorzaak
- c. een relatie van handeling-resultaat
- d. een relatie van aanleiding-reactie

11. Welke relatie bestaat er tussen de uitingen 9b en 9c?

- a. Toelichtingsrelatie: illustratie;
- b. Toelichtingsrelatie: invulling;
- c. Toelichtingsrelatie: parafrase;
- d. Toelichtingsrelatie: vaktermomschrijving.

12. Tekst 3 is op zich weer een ondersteunend gedeelte van een langere tekst, namelijk het artikel waarvan in uiting 9a sprake is. Welke typen interactionele worden in dit fragment gerealiseerd?

- a. ondersteunende uiting over het belang en oriëntatie op de inhoud
- b. ondersteunende uitingen over het belang en over de aanleiding
- c. ondersteunende uitingen over de aanleiding en oriëntatie op de inhoud
- d. aandachttrekkende uitingen en oriëntatie op de inhoud

13. Uiting 9a bevat een

- a. informatieve uiting
- b. metacommunicatief element
- c. zowel a. als b.
- d. noch a. noch b.

TEKST 4

[1a] Sommige papiersoorten zijn te koop onder de naam 'milieuvriendelijk' papier, [1b] zoals Ecostar, Seagul, Biotop en CTMP. [2a] Dit papier is niet hagelwit, [2b] maar het is zeker geen kringlooppapier. [3] De grondstof voor dit zogenaamde 'milieuvriendelijke' papier is namelijk hout. [4a] Wel wordt de boomstam veel effectiever gebruikt, [4b] minder water vervuild [4c] en in plaats van met chloor wordt met het minder schadelijke waterstofperoxyde gebleekt. [5] Het transport van de pulp en het papier naar Nederland blijft veel energie kosten.

[6] Het essentiële verschil met kringlooppapier is dat men bij de productie van 'milieuvriendelijk' papier niet uitgaat van de kringloopgedachte. [7] Volgens dit hergebruikprincipe moet ons afval continu als grondstof terugkeren. [8a] We komen nu immers bijna om in ons afval [8b] terwijl dit grotendeels uit waardevolle grondstoffen bestaat.

(Uit een folder over kringlooppapier)

14. Tekst 4 bevat een ongemarkeerde adversatieve relatie. Tussen welke twee uitingen bevindt deze zich?

- a. uiting 1a en uiting 2a
- b. uiting 3 en uiting 4a
- c. uiting 4a-b-c en uiting 5
- d. uiting 8a en uiting 8b

15. De relatie tussen uiting 6 en 7 is

- a. een gemarkeerde uitspraak-parafrase relatie
- b. een gemarkeerde term-omschrijving relatie
- c. een ongemarkeerde uitspraak-parafrase relatie

d. een ongemarkeerde term-omschrijving relatie

16. In deze tekst wordt tweemaal een verbindingswoord gebruikt voor het markeren van een argumentatieve relatie. Om welke twee woorden gaat het? (Noem niet meer dan twee woorden, met de nummers van de uitingen waarin ze voorkomen erbij.)

17. Welke uitspraak over tekst 4 is juist?

- a. de tekst heeft als hoofdhandeling uiting 1a
- b. de tekst heeft als hoofdhandeling uiting 2b
- c. de tekst heeft als hoofdhandeling uiting 6
- d. de tekst heeft als hoofdhandeling uiting 7

TEKST 5

[1] De voorraad aardolie, de bron van onze brandstoffen, raakt een keer uitgeput. [2] Dat duurt ook niet zo lang meer. [3] Reeds de volgende generatie krijgt ermee te maken. [4] Derhalve is het noodzakelijk om vooruit te zien. [5a] Hoewel het probleem gisteren al opgelost had moeten zijn, [5b] weten we vandaag nog steeds niet welke brandstof de benzine gaat vervangen.

[6] De bij dit brandstofprobleem gevoegde Amerikaanse (lees Californische) eis om uitlaatgasloze auto's te bouwen, doet ook de inventiviteit van de autobouwers toenemen. [7] Elektrische aandrijving schijnt daarbij de oplossing te zijn.

18. Welke onduidelijke terugverwijzingen bevat tekst 5? (Tussen haakjes staan de nummers van de uitingen.)

- a. 'dat' [2], 'ook' [2], en 'het probleem' [5a] en 'ook' [6]
- b. 'ook' [2], 'het probleem' [5a], 'dit brandstofprobleem' [6] en 'daarbij' [7]
- c. 'ook' [2], 'het probleem' [5a], 'ook' [6] en 'daarbij' [7]
- d. 'ook' [2], 'dit brandstofprobleem' [6], 'ook' [6] en 'daarbij' [7]

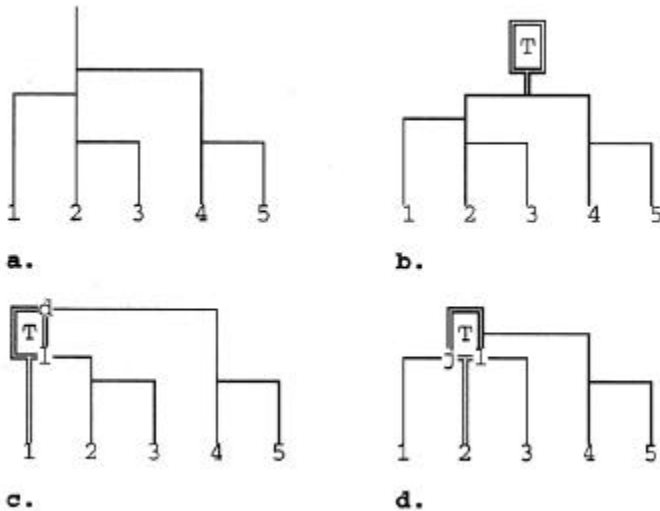
19. Welke vraag geeft het vraag-topic van uiting 4 het best weer?

- a. wat is noodzakelijk?
- b. waarom is vooruitzien noodzakelijk?
- c. wat is om die reden noodzakelijk?
- d. wat is vooruitzien daarom?

TEKST 6

[1] Ten slotte het punt beloningsdifferentiatie. [2] Naar aanleiding van een nota van het College van Bestuur over beloningsdifferentiatie heeft de dienstcommissie Letteren als haar standpunt geformuleerd dat zij de principes van de beloningsdifferentiatie niet onderschrijft. [3] Onrust en animositeit onder het personeel zijn namelijk al snel het gevolg van beloningsdifferentiatie. [4] Overigens heeft de faculteit tot op dit moment nog geen voorstellen over beloningsdifferentiatie geformuleerd. [5] Dit vanwege onderbezetting op het faculteitsbureau. (Uit het jaarverslag 1990 van - en door - de dienstcommissie Letteren)

20. Welke schematische weergave van tekst 6 is de juiste?



21. De relaties tussen zin 2 en 3 zijn als volgt

- 3 is descriptief aan 2 gerelateerd als gevolg
- 3 is descriptief aan 2 gerelateerd als reden
- 3 geeft een argument bij 2; daarbij wordt gebruikgemaakt van de feitelijke relatie gevolg
- 3 geeft een argument bij 2; daarbij wordt gebruikgemaakt van de feitelijke relatie reden

TEKST 7

[1] Utrecht, 3 juli 1987

[2] Beste Jan,

[3] Eindelijk heb ik dhr. Van der Velde te pakken gekregen! [4a] Het heeft heel wat voeten in de aarde gehad; [4b] maar daarover vertel ik je een andere keer meer.

[5] Ik heb met hem vier principeafspraken gemaakt:

- [6] wij verzorgen een lezing over lastechnieken op donderdag 6 augustus a.s.;
- [7] voor 30 juli sturen we hem een globale opzet voor de lezing;
- [8] hij zorgt voor een overheadprojector en een flip-over;
- [9] wij krijgen een vergoeding van E 75,- de man.

[10a] Hij moest voor die vergoeding nog wel even toestemming aan de directie vragen, [10b] maar dat zou slechts een formaliteit zijn zei hij.

[11] Mocht je meer details willen horen, [12] bel me dan even op mijn werk: [13] 030 - 423 54 56.

[14] Groeten,

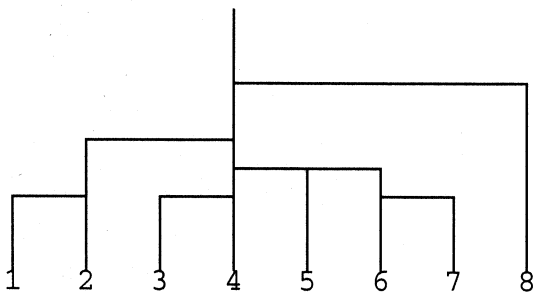
[15] Henk de Groot.

22. Welke uitspraak over tekst 7 is juist?

- a. zin 3 duidt het tekstthema aan
- b. zin 3 is de hoofdhandeling van de tekst
- c. zin 5 duidt het tekstthema aan
- d. zin 5 is de hoofdhandeling van deze tekst

TEKST 8

Stel, je hebt een tekst die als volgt geanalyseerd moet worden:



**23. I Lokale hoofdhandelingen in tekst 8 zijn uiting 2 en uiting 6
II Het thema van tekst 8 staat in uiting 4**

- a. beide uitspraken zijn juist
- b. beide uitspraken zijn onjuist
- c. I is juist, II onjuist
- d. I is onjuist, II juist

24. Welke uitspraak over tekst 8 is juist

- a. de tekst is gedeeltelijk linksvertakkend van structuur
- b. de tekst is gedeeltelijk rechtsvertakkend van structuur
- c. zowel a. als b. is juist
- d. noch a. noch b. is juist

**25. I Tekst 8 bevat toevoegend gerelateerde ondersteuning
II Tekst 8 bevat ongelijksoortige ondersteuning**

- a. beide uitspraken zijn juist
- b. beide uitspraken zijn onjuist
- c. I is juist, II onjuist
- d. I is onjuist, II juist

TEKST 9

[1] Utrechts Universiteitsfonds

[2] Het U-fonds heeft tot doel bij te dragen tot de bloei van de Rijksuniversiteit te Utrecht. [3] Dit doel probeert zij te bereiken door:

[4] 1. Subsidies te verstrekken aan studentenorganisaties die bv. congressen, symposia, excursies, concerten, toneelvoorstellingen en sportmanifestaties organiseren.

[5] 2. De instelling van een commissie sociale zorg voor studenten, welke renteloze leningen verstrekt aan studenten die in financiële nood zijn geraakt.

[6] 3. Door het instellen van verschillende leerstoelen.

[7] Het U-fonds kan dit werk slechts doen dankzij de contributie van leden en studentbegunstigers. [8] Lid worden kun je pas als je afgestudeerd bent. [9] Als dat nog niet het geval is, kun je studentbegunstiger worden.

[10] Het U-fonds heeft het geld hard nodig om zoveel mogelijk aan de subsidie-aanvragen te kunnen voldoen.

[11] Postbank nr 14475 t.n.v. Utrechts Universiteitsfonds, Achter de Dom 20, 3512 JP Utrecht.

[12] Voor meer inlichtingen tel. 030 - 239 40 25.

(uit *Transactie*, een blad voor studenten Nederlands)

26. Welke uitingen in tekst 9 leveren argumentatieve ondersteuning voor de hoofdhandeling?

- a. de uitingen 1-7 en 10-12
- b. de uitingen 1-7 en 10-11
- c. de uitingen 1-7 en 10
- d. de uitingen 7 en 10

**27. I Uiting 3 is een lexicaliserende uiting
II In de uitingen 4, 5 en 6 komen uitsluitend non-verbale reeksvormers voor**

- a. I en II zijn juist
- b. I en II zijn onjuist
- c. I is juist en II is onjuist
- d. I is onjuist en II is juist

BIJLAGE TENTAMEN: OVERZICHT RELATIES

Coherentierelaties

(vv = *vice versa*)

descriptieve relaties

causale relaties

- 1 oorzaak-gevolg vv
- 2 activiteit-resultaat
- 3 doel-middel vv
- 4 reden-handelingskeuze vv
- 5 aanleiding-reactie vv
- 6 voorwaarde-situatie vv
- 7 probleem-oplossing

kenmerkrelaties

- 8 object-omvang
- 9 object-bestanddelen
- 10 object-werking
- 11 klasse-leden vv
- 12 proces-verloop
- 13 activiteit-werkwijze
- 14 object/situatie-plaats
- 15 gegeven-bron
- 16 gebeurtenis-betrokkenen
- 17a situatie-tijdstip
- 17b situatie-duur
- 17c situatie-wat voorafgaat
- 17d situatie-wat gelijktijdig gebeurt
- 17e situatie-wat volgt
- 18 object/situatie-overeenkomst
- 19 object/situatie-verschil
- 20 situatie-omstandigheden vv
- 21 object/situatie-alternatief
- 22 object/situatie-beoordeling
- 23 object-eigenschappen

toelichtingsrelaties

- 1 term-omschrijving vv
- 2 naam-introductie vv
- 3 term/uiting-analogie
- 4 term/uiting-illustratie vv

- 5 uiting-parafraze
- 6 reeks uitingen-recapitulatie
- 7 term/uiting-invulling
- 8 term-kwantitatieve specificatie

redeneerrelaties

- standpunt-argument vv
- uitspraak-uitleg vv

adversatieve relaties (in ruime zin)

- adversatieve relatie bevestigingsrelatie
- adversatief-concessieve relatie
- verzwakking
- versterking
- correctie

interactionele ondersteuning

- oriënterende uiting
- uiting over belang van tekst
- uiting over aanleiding tekst
- uiting over de doelgroep
- uiting over de auteur
- lokker
- gepastheidsondersteuning

Referentiële relaties

Referentiële Identiteit

- herhaling
- terugverwijzende woorden
- syntactische markering:
 - samentrekking
 - bijstelling
 - predicatieve nabepaling
- bepaalde substantiefgroep met dezelfde referent
- onbepaalde substantiefgroep (vooruitverwijzend)
- conceptuele relaties:
 - hyp(er)oniem
 - synoniem
 - antoniem

Referentiële verbondenheid

comparatieve referentie, bijv. door:

ander, vergelijkende trap

referentiële associatie, door:

terugverwijzende samenstelling

bepaalde substantiefgroep

onbepaalde substantiefgroep

"onvolledige" predicaten

adjectieven met *te* of *genoeg*

ANTWOORDEN VOORBEELDTENTAMEN

De voorbeeldvragen zijn ooit gebruikt. We weten dus welke foute antwoorden vaak gegeven zijn. Hieronder worden telkens na het goede antwoord zo nodig frequente foute antwoorden besproken.

- 1 D
- 2 C Niet B, want een thema-aanduidende uiting wordt niet altijd uitgewerkt in de vorm van een invulling, soms op andere manieren.
- 3 C
- 4 B Niet A, want ook de relatie 2b-3 is een adversatief.
- 5 D Veel mensen ontgaat het dat hier een argumentatie staat: er wordt een standpunt ingenomen, namelijk dat een bepaalde handelwijze verstandig (aan te raden) is.
- 6 C
- 7 A
- 8 B Niet A, want de standpuntaanduidingen bevatten geen verwijzingen naar een spreker die iets 'vindt'.
- 9 A of D; er zijn hier twee antwoorden goed gerekend, want bij nader inzien kan ook de relatie 1-2 als gemarkeerd beschouwd worden (kwalificerende rompzin).
- 10 A
- 11 A Geen B, want de lijst is geenszins uitputtend.
- 12 A Het belang van de tekst wordt aangegeven doordat over problemen wordt gesproken. Geen C, want er zijn geen uitingen over de aanleiding voor het schrijven voor de tekst; geen D, want pure aandachttrekkers staan er ook niet in.
- 13 B
- 14 C
- 15 B
- 16 *namelijk* [3] en *immers* [8a]; geen *wel* of *terwijl* (adversatief)
- 17 B Geen C. In uiting 6 staat weliswaar het woord *essentiële*, maar dat doet er niet toe. Uiting 6 is niet de hoofdhandeling, want je kunt uiting 2b niet als ondersteuning aan 6 ophangen. Andersom kan het wel.
- 18 C
- 19 C
- 20 C Niet D, want 1 is de thema-aanduiding in deze tekst.
- 21 C Het gaat hier om een standpunt van de auteurs (de dienstcommissie).
- 22 C Niet D, want uiting 5 is geen hoofdhandeling. Hij is een thema-aanduiding met een invulelement. Hij kan niet weggelaten worden, maar ook niet alleen blijven staan. Hetzelfde geldt voor uiting 3, dus B kan ook niet. Nu is de vraag: welke uiting bevat een kandidaat-thema? Uiting 5 noemt 'vier afspraken', een substantiefgroep waaraan allerlei uitingen kunnen worden opgehangen. Uiting 3 noemt alleen 'dhr. Van de Velde', en daarover gaat de tekst duidelijk niet.
- 23 C Geen B; ook in een tekst rond een hoofdhandeling [4] kunnen op lager niveau lokale hoofdhandelingen voorkomen.
- 24 C
- 25 A Ook in een tekst rond een hoofdhandeling kunnen ongelijksoortig gerelateerde uitspraken voorkomen (d.w.z. uitspraken die verschillende vragen beantwoorden of ondersteuningsfuncties vervullen).
- 26 D (De hoofdhandeling in deze tekst is de oproep om lid, dan wel studentbegunsti

ger te worden van het Utrechts Universiteitsfonds. Omdat het om twee soorten lidmaatschap gaat, zijn er in dit bijzondere geval twee uitingen voor de hoofdhandeling nodig.) Geen C, want de uitingen 1-6 kunnen moeilijk geheel argumentatief opgevat worden. Zeker 1 niet.

27 A